ŠIAURĖS ATĖNAI

ISSN 1392-7760 2013 m. balandžio 26 d. Nr. 16 (1130) Kaina 1,90 Lt

Pokalbis su dramaturge Aneta Anra ..... *p. 3*
De Sade'as ir kiti „Šiaurės kampo" skaitiniai ..... *p. 8–9*
Adomo Mickevičiaus „Vėlinės" Minske ..... *p. 10*

Iš „Laiškų Gibranui"

KĘSTUTIS NAVAKAS

Ką aš galėčiau pasakyti apie „juodąsias mano sielos duobes"? Šiose duobėse, kurios tave taip baugina, aš surandu prieglobstį, kai pavargstu klaidžioti žmonių keliais, kai pavargstu matyti jų kankinamai žydinčius laukus ir perbrendusius miškus. Aš sugrįžtu į savo sielos duobes, kai negaliu surasti kitos vietos galvai pasidėti; ir jei kurie nors iš tų, kuriuos myliu, turėtų drąsos įžengti į šias duobes, jose jie nerastų nieko kito, tik žmogų, klūpantį ant kelių ir kalbantį maldas.

Kahlil Gibran. Iš laiško Mei Ziadah

I.

Šiąnakt nieko nesapnavau, nors sapnų buvo. Baisoka sapnuoti tuštumą. Iš tiesų net nežinau, kas yra baisumas ir baimė. Nuolat susiduriu su šiais dalykais, tačiau veikiausiai jie tik sapno porūšis. Arba, kaip tu sakai, smėlis ir puta.

Susapnuoti tai, ko nėra, – lyg parašyti laišką, bet jo neišsiųsti. Kažkas tuose sapnuose man neišsiuntė laiškų. Nors laiškai buvo jau užklijuoti ir gulėjo ant man nepasiekiamo stalo.

II.

Dusyk esu sapnavęs dalykus, kurie po poros dienų įvyko. Vieną kartą tai buvo praeivis, išsigandęs nuo šakos po kojom pasipylusių šermukšnio uogų. Pirmąsyk sapnavau. Antrąsyk mačiau. Viskas buvo taip kaip sapne, tik spalvota.

Kitąsyk sapnavau vaiką, pasistačiusį dviratuką už tuojau pat pamiršto kampo. Ėjau gatve po tų dviejų dienų, mačiau ieškantį vaiką, žinojau, ko jis ieško ir kur ieškoti, pasakiau. Rado. Dviratukas buvo lygiai toks, kokį sapnavau, tik sapne atrodė raudonas, tas raudonis vadinamas *scarlet*. Realybėje – žalias, ta žaluma vadinama *amazon*. Bet visa kita sapne buvo baugiai identiška.

Ko gero, įmanoma susapnuoti tik ateitį, praeities ne. Praeitis nepriklauso mūsų sapnams, ji mūsų kaulų čiulpai, ji proza, ne poezija. Prozoje viską gali keisti, poezijoje ne.

III.

Tavo meilės laiškai Mei Ziadah, ant jų tomelio dabar guli mano delnas. Rašyti devyniolika metų, nors niekad nebuvote susitikę. Tik taip ir įmanoma. Meilėje neįmanoma susitikti, nes tuomet susitinka ne žmonės, o tai, ką vienas ir kitas sergi / regi savo vaizduotėje. Meilėje prasilenkimai ir atsisveikinimai svarbesni už susitikimus, nors skaudesni, ir štai todėl tavo galėjimas tapti Mei *tik laišku* man atrodo tikslus ir stebuklingas.

Prisimenu Selmą Karame iš tavo ankstyvosios apysakos „Sulaužyti sparnai". Ji ir buvo pirmoji tavo Mei. Susikūrei tekste. Vėliau – tą pačią, tik kitu vardu – gyvenime. Irgi tik tekstu – laiškais.

Pats žinai, kad laiškas nėra (vien) tekstas.

IV.

Tau patiko vienas Kleopatros posakis. Ar dėl to, kas pasakyta, ar dėl to, kad pasakė *ji*? Priminsiu tau šį posakį, tik priminsiu labai nutolusia kalba. Tarkim, malajiečių: *Cinta tidak menjadikan bumi ini beredar, tetapi dengan cintalah peredaran bumi menjadi amat bermakna.* Taip ji tikrai sakė, esi citavęs, bet čia visai kitas kalbinis kodas. Ar tau jis skiriasi nuo to, kurį permanytum? Manau, ne, manau, meilė tau svarbesnė už tai, ką nesunku įveikti vien išorinėmis pastangomis. Ji pati verčia tekstą, ji vertėja.

Ligi šiol galvoju, kas siejo Mei ir Kleopatrą tavo vaizduotėje. Veikiausiai sąsaja buvo ne žemesnė už piramides ir ne aukštesnė už dulkes, kuriomis jos virsta.

V.

Yra dar dzenas, kurį nuo tavęs skyrė keli jau ištirpę ledkalniai. Jo mokytojas Daisetsu Teitaro Suzuki, komentuodamas meistro Baso Mashu mintį, kad dzenas yra kasdieninė sąmonė, ne kas kita kaip „miegoti, kai esi pavargęs, valgyti, kai esi alkanas", sakė taip: „Kai tik imame galvoti, samprotauti, sudarinėti sąvokas, pirminė pasąmonė dingsta ir atsiranda mintis. Valgydami nebevalgome, miegodami nebemiegame. Strėlė paleista, bet ji lekia ne tiesiai į taikinį, o taikinys taip pat stovi nebe ten, kur turėtų stovėti."

Žinau, į kur leidai strėles, tariuosi žinąs, kur buvo taikiniai. Tačiau stengiuosi pamiršti, nes pamiršęs imi žinoti visai kitaip. Ir dar būva įmanoma taikinius laiku sunešti arčiau į juos skriejančių strėlių. Tik į kokias anapusybes bebūtų leidžiamos strėlės, visų pirma jos pataikys į kasdienybę. Arba pramuš, arba įstrigs.

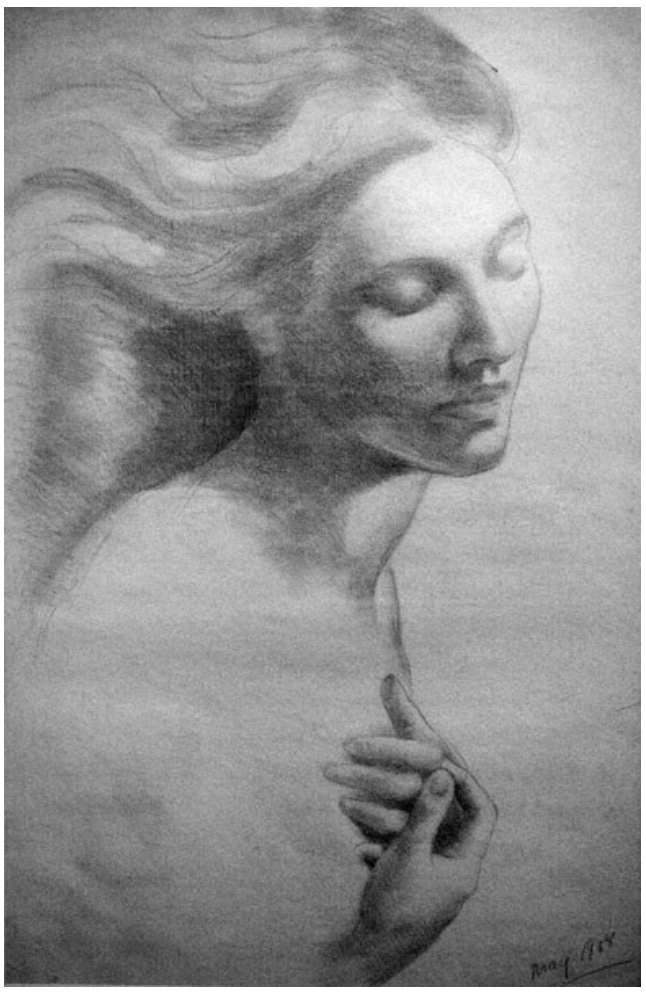

Kahlil Gibran. Sultanos Tabet atkūrimas

VI.

Šiąnakt kalbėjausi telefonu su savo mergina, visą naktį. Skaičiau jai mėgstamus poetus, bet daugiausia kalbėjomės apie viską ir nieką. Svarbiausi pokalbiai tokie ir būna. Įdomu, ar esi girdėjęs Mei balsą. Mylimo balso tembras, tai, kaip tariami žodžiai ir formuluojami sakiniai, skrodžia kiaurai, prismeigia prie vidinio horizonto kaip entomologas vabzdį prie standaus popieriaus.

Iš esmės juk mes mylėjomės kalbėdami. Tam nereikia kalbėtis apie susipinančius kūnus ir kvepiančią odą, pakanka pačių balsų, net jų tembrų. Jais keičiamasi subtiliąja energija, kaip ir mylintis.

Tiesa, yra dar ir teksto tembras, ir tai tu gerai žinai.

VII.

Dar norėjau tau parašyti apie džiaugsmą, būseną, kuriai labiausiai reikia konteksto. Savaime jis neateina, jam reikia, kad žydėtų alyvmedžiai ar skambėtų ūdas. Savaime tik liūdesys. *Sorrow is better than joy*, kiek perfrazuodamas Ekleziastą sakė van Goghas savo pamoksle Ričmondo metodistų bažnyčioje. Taip, tiesa. Liūdesys yra nuolatinis, džiaugsmas – vienkartinis. Daugybė vienkartinių džiaugsmų ir vienas nuolatinis liūdesys.

Meilė koreguoja šiuos dalykus, bet jei meilė atimtų mano vienatvę, ji būtų neverta net vienos van Gogho piešinio linijos. Visų kitų – gal, bet tos vienos – ne.

VIII.

Žinai, Kahlili, čia, kur gyvenu, yra daugybė mažų paukščių. Jie atskrenda į du negyvus inkilus ir nuo to atrodo dar gyvesni. Jie ir taip gyvi, paukštis nebūna negyvas, negyvas jis neišgyventų. Kai kurių jų plunksnos – nebaigtos rūkyti cigaretės spalvų. Tai labai gražu, jie žėri, nepamenu, kad būčiau taip žėrėjęs. Tau patiktų, kaip jie čiauška savas nesąmones, kai nutyla – savas čiaušku aš.

Man užsimerkus ir užsikimšus ausis tų paukščių nebelieka. O jei ko nebelieka, vadinasi, ir nebuvo. Tačiau tai, ko nebuvo, ir toliau nesiliauja skristi į du inkilus. Dabar pro medžio šakas krinta snaigės, lyg vaiko pirštai bandytų susinerti su seno žmogaus, o šio plaštaka jų nepagautų. Sniegas jau nužydėjo ir nubyra nuo sniegmedžio šakų, vadinasi, greit bus sniego vaisių. Iš tikrųjų jie jau kažkur yra. Tik dar nematomi.

IX.

Aš nežinau, kas buvo Mei Ziadah, ir nežinau, kas buvo Selma Karame, ir nežinau, kas buvo tavo Pranašas. Man atrodo, kad jos / jis buvo manimi, jos / jis esu aš. Jei *buvo*, tad ir aš jau *buvau*, nebesu. Tokia gramatika, ji man atrodo esanti pernelyg retoriška.

Gajus Salustijus Krispas laiškuose Julijui Cezariui rašė, kad „stipriam žmogui nesunku sutriuškinti akivaizdų priešą". Akivaizdus priešas yra neskilusi pistacija.

Bet tebus tai gramatika, ji irgi riešutas. Ir ta jos forma, kuri egzistuoja meilėje, kaip ir pistacija, atsiveria ne visada.

X.

Kaip norėčiau mylėti moterį, kurios nepažįstu, kurios niekad nebuvau sutikęs ir mano alkūnė naktį nesusiliečia su josios. Galėčiau ją kurtis iš sudeginto gintaro pelenų, iš muilo putų, iš suakmenėjusio oro, iš bet ko. Tiesa, ta moteris kažkur būtų. Nesusikurta, tikra, stangri, galinti trenkti žaibu.

Netrenktų, Kahlili, nes ir jai aš būčiau už tūkstančių kilometrų ir už tūkstančių laiškų. Ir kartais tik pašto ženklai mus sietų arba skirtų.

XI.

Gyvenimas dvasios urve, kuriame tareisi gyvenąs... Drauge, ar įsivaizduoji kitokį? Galvodamas apie tavo eilutę „For those, who understand us, enslave something in us", manau, kad niekad nenorėjai būti suprastas. *Kito* supratimas guodžia, bet įkalina, nes tenka diena iš dienos jį pateisinti, o čia tik Ariadnės siūlas. Be jo – žūtis? Kartais geriau likti be to siūlo Minotauro labirinte, jaučiant jo šnervių dvoką. Minotauras nebūtinai ateis. Ariadnė – būtinai. Ir kur tada eisi? Siūlo įkalintas.

Nukelta į p. 6▶

Laiškas draugui

Po darbo kildamas liftu namų durų link, pagalvojau: kodėl žmonės rūko? Pagalvojau, jog iš man daugiau ar mažiau pažįstamų žmonių, apie kuriuos galėčiau pasakyti, kad jie tikrai laimingi, nė vienas nerūko. Suspurdo Adomo obuoly kirmėlaitė: kartais rūkau. Toptelėjo mintis, kad turbūt niekada nepritarsiu kokiems nors rūkymo apribojimams arba suvaržymams. Laikais, kai viską reikia daryti greitai, cigaretės, nors ir sukelia vėžį, liko viena iš paskutinių galimybių atsikvėpt ir ramiai pakalbėt.

Bet cigarečių nebuvo. Kai jų nebūna, tenka improvizuoti. Šitaip stalčiuje radau pakelį gruziniškos „Primos“. Karčios, bet ką darysi. Jų iš kelionės po Gruziją kartą parvežė buvusi kambario draugė Eglė. Dovana – kaip bebūtų. Taip pat *džointinių peiperių* ir filtrų, kurių dar prieš gerus metus parsivežiau iš Ispanijos. Iš cigarečių tabako, filtrų ir popierėlių pasidaręs suktinę, išėjau į balkoną. Turbūt reikėtų paminėti, jog naudotų popierėlių savybė yra ta, kad jie dega lėčiau už tabaką. O ir tabakas šįkart buvo sausas, degė greitai, todėl ta brangi akimirka, ir taip jau trumpa, sutrumpėdavo kaskart įtraukiant ir išpučiant. Visur tyla. Patvinusios upės nebuvo matyt, kaip ir tamsių Vingio parko medžių. Tik mėnulis, panašus į mažą langelį dideliame tamsiame kambarėlyje, lyg kokioj Žydų muziejaus ekspozicijoj Berlyne. Varteliai nepasiekiamame aukštyje. Gerai bent tiek.

Ant stalo daugybė nepabaigtų knygų pavidalo darbų. Internetinio pašto dėžutėse eilėje lyg prie duonos sovietmečiu išsirikiavę savo eilės laukė neatrašyti laiškai. Duonos buvo, bet pardavėjo ne. Nes – tas jausmas, kad rytoj vėl reikės keltis, vėl reikės sėti ir pjauti. Ir ta savistaba, kad „gera iš anksto žinoti, / Kada prasidės šienapjūtė, / Kada rugiapjūtė, ką dirbsim / Šiandieną, ką veiksim rytoj“. Išties toks nuostabiai geras. Vėl reikės imtis darbų, kurių reikės imtis. Reikės laiku suspėti atlikti visokius dalykus. Kodėl reikės? Jeigu tik būtų tvirtas atsakymas. Bet šitokius klausimus turbūt reikėjo užduoti maestro.

„Ką veiki šį vakarą? Gal einam alaus?“ Manding, reikėtų. Bet taip nesinori, taip nesinori.

Juk, atrodo, namuose yra šio bei to užkąsti, dušas nusiplaut pečiuosna nuo vienodų dienų įsimetusią kuprotą naštą, kavos, knygų – visko. Lyg pradžios sode, pilname vaisių, uogų ir malonaus žiogų svirpimo naktį. Tik tas nuo sienų tapetų atsimušantis ir krakmolo klijais atsiduodantis aidas: nebėr nei Ievos, nei Žalčio. Tačiau ir tas triukšmas bei ne pagal metus atgrasus barų klegesys – lygiai taip pat nemalonūs.

Ko išties norėtųsi – tai atkimšti seno viskio butelį. Be ypatingos progos, bet būtinai su ledu. Galbūt netgi dvigubą. Taip – nemėgstu dabartinių temų, apimančių ugningus pareiškimus apie klasių kovą, it į mišką vežamos ir trupinius-pėdsakus po savęs barstančios logikos (kuri ir yra vilkas) žaltvyksliškus išvedžiojimus arba teiginius apie buvimą čia ir dabar, gyvenimo absurdiškumą, *cheap accomodation and living the life**. Ir ką jau padarysi, kad mielos yra praeities temos, bet dabarties žmonės. Ir kad tie, kurie išmano dabarties temas, dažniausiai turi įdomių argumentų, bet, deja, sugeba prieiti (beje, labai kūrybiškai) prie pačių keisčiausių išvadų, o tie, kurie turi geras išvadas, pasirodo besantys visiški adomėnai. Tad nuobodoka, nes, prisiminus Ortegą y Gassetą, „nuobodulys – tai tokia būsena, kai iš mūsų atima vienatvę, bet nepasiūlo kompanijos“.

Tai gal tada reikėtų sekti Petrarca? Bet – o kaip viskis?

Tad ir pasilieki su pieštuku rankose rymoti virš popieriaus, o virš tavęs – mintis, kad gera būtų dabar pasikvietus ką į svečius, susėdus virtuvėje ir niekur neskubant sudaužus stiklais (būtinai skirtais viskiui, o ne šiaip kokiais aliumininiais puodeliais), tarus: „Gorgeous, isn’t it, George.“ Mąstai, kad jei tik koks keistuolis, su kuriuo būtų galima pasikalbėti apie seniausius filmus, Andrejaus Michailovičiaus Kurbskio ir jo susirašinėjimo draugo Ivano Rūsčiojo epistoliką, apie draugystės reikšmę antikoje ir ką visa tai reiškia dabar. Jei tik būtų koks pašnekovas, kuris pokalbio metu nenorėtų tavęs kuo nors įtikinti ar pats įsitikinti, kad esi su juo išvien. Lyg apsisprendimas, į kurią barikadų pusę stoti, būtų esminis gyvenimo klausimas.

Kai viskas taip greitai atsiranda ir išnyksta, o kartu išlieka trivialu ir kai niekas nepasiūlo trokštamos kompanijos, norėtųsi pasikviesti į svečius draugą. Tokį, kurio norėtųsi klausytis ir kuriam jaustum norą ką nors papasakoti. Panašiai kaip senojoje Graikijoje ar Romoje rengtų simpoziumų – nedidelių pokylių, kuriuos lydėdavo muzika, pramogos, pokalbiai, – metu. Ir jei tik pavyktų šitaip susėsti ir draugiškai, be varžymosi tarpusavyje pasikalbėti, argi tai nebūtų puiku? Galbūt tada, šitaip pagaliau susitikus dviem draugams mažame bute Vilniuje, sakykim, kur nors Žvėryne, bent tam vakarui atsidurtume kiek arčiau tiesos, bent pirštų galais pavyktų užčiuopti prasmes, bet tik jas ir nieko daugiau. Nes daugiau, rodos, nieko ir nereikia.

2012/1815-ieji mūsų Viešpaties metai
Wilno, Zwerinas

– KAROLIS DAMBRAUSKAS –

* Pigų apgyvendinimą ir gyvenimo gyvenimą. *(Angl.)*

LAIKU IR NELAIKU

Apie Dievo gailestingumą, arba Kaip įgalinti kitą...

Atlaidus ir gailestingas yra VIEŠPATS,
lėtas pykti ir pilnas gerumo.
Geras kiekvienam yra VIEŠPATS
ir gailestingas visiems savo kūriniams.
Tedėkoja tau, VIEŠPATIE, visi tavo kūriniai
ir visi tavo ištikimieji tave tegarbina.
Tepasakoja apie tavo karalystės garbę,
tavo galybę tegarsina,
kad paskelbtų visai žmonijai tavo žygius
ir garbingą tavo viešpatavimo spindesį.
Tavo viešpatavimas – amžinas viešpatavimas,
tavo valdžia tveria per visas kartas.
VIEŠPATS yra ištikimas visais savo žodžiais
ir maloningas visais savo darbais.

Ps 145, 8–13

Šeloš esre middot ha-rahamim – „Trylika gailestingumo savybių“. Toks yra rabinų sumanytas terminas, kai jie kalba apie Dievui būdingas savybes, kurias jis aktualizuoja, valdydamas pasaulį. Tai jo veikimo būdas, kuris negali neatsižvelgti į patį kūrimo principą. Pasaulis buvo kuriamas įgalinant visus kūrinius pačius veikti. Dienai keisti naktį, žemei želdinti augalus, augalams barstyti sėklas, iš kurių dygs panašūs į juos, gyvūnams ir paukščiams veistis ir daugintis, žmonėms – tapti tokiems kaip Dievas sukurtajam pasauliui, turint panašumą į jį... Koks gi kitoks tas panašumas galėjo būti, jei ne tas pats kūrybinis kitų įgalinimas? Kitą įgalinti – tai atsisakyti jo visiškos kontrolės. Naikinti besąlygišką priklausomybę ir pajungimą. Suteikti aklam regėjimą, raišam – tvirtą žingsnį, silpnam – stiprybę. O taip pat ir galią eiti ir klysti, suklupti, paslysti, ieškoti, nerasti, apsispręsti. Įgalinimas reikalauja visų tų savybių, kurios vardijamos šioje psalmėje. Bet rabinų suskaičiuotos Išėjimo knygos 34 skyriaus 6–7 eilutėse: „Ir VIEŠPATS praėjo prieš jį, tardamas: „VIEŠPATS, VIEŠPATS, esu gailestingas ir maloningas Dievas, lėtas pykti, kupinas gerumo ir ištikimybės, lydintis gerumu lig tūkstantosios kartos, atleidžiantis kaltę, nusižengimą ir nuodėmę, tačiau nepaliekantis kaltųjų be bausmės, bet baudžiantis vaikus už tėvų kaltę ir vaikų vaikus lig trečios ir ketvirtos kartos.“

Skaičiavimas labiau simbolinis, nes yra skirtingų pasiūlymų, kuriuos posakius skelti per pusę ir skaičiuoti kaip atskiras savybes. Tai ne taip jau svarbu, nes skaičius 13 – simbolinis palaiminimo skaičius, 12 plius 1, t. y. daugiau nei simbolinis visumos skaičius (prisiminkime simbolinius 12 Izraelio giminių, 12 apaštalų, 12 mėnesių skaičius, kur trylika reiškia perteklių, apstumą, ką gerai iliustruoja žinoma trylikto atlyginimo sąvoka). Žodis *middot* (daugiskaita nuo *mida*) reiškia matą, taisyklę, būdą, t. y. veikimo būdą, tai, kokiu matu jis yra matuojamas, kaip „tvarkomasi“. O išvardintos sąvokos, kad ir kaip jos būtų suskirstytos, tuos „būdus“, „kelius“ nusako. Vienas iš būdų, kurio laikosi nemažai autorių, pavyzdžiui, toks:

1) „Viešpats“ – gailestingumas prieš nusidedant.
2) „Viešpats“ – gailestingumas po nuodėmės.
3) „Dievas“ – galingas gailestingumu suteikti visiems kūriniams visa, kas jiems būtina.
4) „Gailestingas“ *(Rahum)* – atjaučiantis.
5) „Maloningas“ *(Hanun)* – maloningas kenčiantiems.
6) „Lėtas pykti“.
7) „Kupinas gerumo“ *(Rab hesed)* – gausus dosnumo, nes žodis *hesed* nurodo dosnumą, perteklių, o ne šiaip gerumą, kuris nelabai aišku, kaip reiškiasi be papildomų kvalifikacijų.
8) „Ištikimybės“ *(Emet)* – tiesa. Tiesa, be abejo, ne tas pats, kas ištikimybė. Šis žodis hebrajiškai reiškia tvirtumą (dėl to dažnai siejamas su uola). Tiesą tada galima suprasti kaip tvirtumą, tai, kas yra tvirta savaime. Tai, kas turi tvirtą, nesvyruojantį pamatą, ant kurio galima statyti kažką ilgalaikio. Gal ir santykius, ryšius.
9) „Lydintis gerumu ligi tūkstantosios kartos“ *(Nocer hesed la-alafim)* – išsaugantis, išlaikantis dosnumą iki tūkstantosios kartos... Dosnumo savybė, priminsiu, yra dėmesys, pasireiškiantis įvairiais būdais, kai neprivalai dėmesio rodyti, kai nesi niekaip įpareigota (-as) rūpintis... Tiesiog šiaip, veltui, kaip sakoma... Švaistūniškai...
10) „Atleidžiantis kaltę“ *(Nose avon)* – pažodžiui „pakeliantis kaltę“... *Avon* – vienas iš trijų žodžių, vartojamų Biblijoje, kalbant apie nuodėmę, ir vartojamas dažniausiai tada, kai kalbama apie nusikaltimą, pasireiškiantį kaip pasikėsinimas į kitus asmenis – jų visokeriopą gerovę, kas, remiantis etimologija, aiškinama kaip iškreipimas dalykų padėties, to, kaip turėtų būti.
11) „Nusižengimą“ *(peša‘)* – antras žodis, reiškiantis nuodėmę; pažodžiui reiškia maištą (prieš Dievą, prieš jo duotus įstatymus, įsakus).
12) „Nuodėmę“ *(hatta‘a)* – trečiasis žodis, reiškiantis nuodėmę. Tik šį kartą – netyčinę. Žodžio etimologija reiškia „prašauti pro šalį“ (panašiai kaip ir graikiškas bei rusiškas žodžio „nuodėmė“ atitikmuo). Tai nuodėmė, kuri reiškia tai, kad žmogus nepadarė gero ten, kur galėjo padaryti. Dėl to pasaulyje sumažėjo gėrio. Kažkas kenčiantis nebuvo paguostas, kažkas alkanas nebuvo pasotintas, ir visa kita, kas išvardinta žinomame Jėzaus palyginime apie Paskutinį teismą ir ožius, neatpažinusius tuose, kurie visaip vargsta, paties Dievo.

Nepaisant visų šių trijų rūšių nuodėmių, kuriomis žmonės tiek griauna, gadina kitų gyvenimus, tiek nesistengia gydyti to, kas sužeista, atstatyti tai, kas sugriauta, Dievo „veikimo būdas“ toks, kad jis „pakelia“ visa tai, „neša“... Ir čia jau kiekviena (-as) gali sau aiškintis tai, kaip išmano.

13) „Ir atlaisvinantis“ *(Ve-nakke)* – lietuviškame vertime, kaip ir daugelyje kitų vertimų, šis žodis kažkodėl išverstas „nepaliekantis kaltųjų be bausmės“. Tiesa, hebrajiškame tekste ten yra keli žodžiai, kurių vertimas priklauso nuo to, kur vertėja (-as) deda skyrybos ženklą. Dėl to atsiranda įvairių versijų. Žinoma, kadangi po *nake* trūksta papildinio, kuris aiškiai nurodytų, nuo ko yra atlaisvinama, po šio žodžio einantis neiginys gali būti siejamas su šiuo *nake*, bet gali būti siejamas ir su po neiginio einančiu žodžiu *je-nake*, kas reikštų „neatlaisvinantis tėvų užsitrauktą *avon* vaikams...“ Šį kartą *avon* reiškia ne vien kaltę, bet kartu ir bausmę, visai kaip Kaino atveju (Pr 4, 13), kai jis sako „per didelė bausmė man“, kas hebrajiškai skamba „per didelė kaltė mano“... Galima interpretuoti, kad šiuo atveju atleisti kaltes žmonėms, žmoniškumui (žudant, plėšiant, kankinant, engiant ir panašiai) – ne Dievo jurisdikcija. Ir šios kaltės perduodamos vaikams, jei šie nebando atitaisyti tėvų padarytų skriaudų. Visa tai yra palikta pačių žmonių tarpusavio santykiams. Tiesa, žmogus, kuris, pagal Bibliją, sukurtas pagal Dievo paveikslą, turėtų siekti išsiugdyti šias savybes, šiuos veikimo būdus. Kartais tai atrodo neįmanoma – labai sunku atrasti savyje tiek galios, kad galėtum įgalinti ką nors kitą. Nors motinos ir tėvai, mokytojai, dėstytojai, suteikdami kitiems reikalingas žinias ir įgūdžius, kasdien tą daro. Visuomenė, pasirūpindama, kad sunkiai savo kojomis vaikščiojantys susidurtų mieste su kuo mažiau kliūčių, tą daro. Taip pat ir visuomenės, kurios pasirūpina, kad moterys, dirbančios tikrai sunkų ir atsakingą darbą – augindamos (ir įgalindamos) kūdikius, neprarastų galimybių ir kitokius savo gabumus bei kitokias galias atskleisti... Kad ir kokia, atrodo, negailestinga mūsų visuomenė, bent jau viešoji nuomonė, kuriai taip baisu susitaikyti su kitų įgalinimo mintimi, reiškiama garsiausiai. Lyg būtų valia viską kontroliuoti, net ir moterų garsų perdimą, kuris neseniai buvo uždraustas vienoje iš valstybių kaip prasižengimas kuklumo dorybei... *Come on*, kaip sakoma...

-akp-

AGORA

Teatro terariume

Skubūs maži žingsneliai. Iškylos krepšys tvirtai gniaužiamas abiem rankomis. Pilna mažų žingsnelių ir nuobodžiaujančių meno kritikų pintinaitė. Moteris milžiniškomis akimis, it iš kokio *anime* šedevro, bėga per agorą. Minia tylėdama prasiskiria į šalis. Visi žino, kad geriau jau šiai damai nepastoti kelio. Kas ji? Kodėl jos akys taip dega it per visą naktį prieškambaryje palikta šviesa? Ir iš viso – tai moteris ar žvėris?

Į pastarąjį klausimą atsakyti nėra taip jau lengva, nes šį kartą mūsų „Agoroje“ laksto ne kas kitas kaip tikrų tikriausia Mūza, pasprukusi iš spektaklio „Bestija žydrom akim“ (rež. Gintaras Makarevičius). Matyt, kažkas pamiršo uždengti terariumo dangtį ir ši gaivališka persona atskubėjo paskui jauną talentingą dramaturgę **ANETĄ ANRĄ**, pagal kurios pjesę minėtas spektaklis ir buvo pastatytas.

„Viduramžiais mane būtų įgrūdę į gražią spintą, papuoštą įmantrių raštų ornamentais, ir uždarę joje. Netrukus išorė nusidažytų raudona spalva – „o nėrinių grožis, o raštų ornamentai“, neseniai sakė man jis – spintos viduje aštrūs dygliai, kurie akimirksniu susmigtų į baltą odą, šiltą mėsą ir vėl į odą, jau iš kitos pusės, taip, aš esu paleistuvė, sakiau tau apie tai, turėjau omeny tave, mudvi būtų uždarę į Niurnbergo mergele vadinamą spintą“, – rašoma naujausiame Anetos kūrinyje „Niurnbergo mergelė“ („Naujoji Romuva“, 2012, Nr. 3). Suintriguota tokių ištarų, skubu pakalbinti Anetą ir sužinoti šį tą apie jos meilę teatrui, kūrybai ir sapnams.

Aušra Kaziliūnaitė

– Koks buvo tavo pirmasis susidūrimas su teatru?

– Ko gero, nuo ketverių kone kiekvieną sekmadienį su mama eidavau į *Operhausą*. Žinai, ką prisimenu pirmiausiai? Savo rudą vilnos suknelę su spalvotais dryžiukais, kuri buvo „šventiška“ ir labai mėgau ja puoštis, eidama į teatrą. Ir orkestro derinamų instrumentų skambesį. Vaikystėje stebint spektaklius labiausiai įstrigdavo ir įsimindavo muzika – „Spragtuko“, „Daktaro Aiskaudos“, „Pelenės“… ir, žinoma, balerinų sijonai. Kažkodėl niekad nėjom į lėlių teatrą. Gal mama lėlių tuo metu nemėgo? *(Juokiasi.)* Net dabar, kai sapnuoju teatrą, jis visada yra *Operhauso* tipo, kad ir kas sapne vyktų.

Sąmoningas susidūrimas – mokykloje, nuo devintos klasės. Ėmėm vaikščioti į teatrus nuolat – juose net pasimatymus skirdavom. Dėl teatro ėjau iš proto. Kai neturėdavom pinigų, eidavom į antrą veiksmą su rūkančiais žiūrovais – tuomet bilietų nebetikrindavo. Labai gerai pamenu „Aprengėją“, „Meilės misterijas“ ir „Vėplą“ su Arūnu Sakalausku ir Regimantu Adomaičiu bei „Nusišypsok mums, Viešpatie“ – žiūrėjau juos po kelis kartus. Aišku, Oskaro Koršunovo spektakliai darė didžiulį įspūdį – „Labas Sonia Nauji Metai“ ir „P. S. Byla O. K.“ mačiau turbūt tiek kartų, kiek rodė.

Apskritai, kai pradėjau domėtis teatru „sąmoningame“ laikotarpyje, kai kurie aktoriai man atrodė lyg dievai, nužengę į sceną ir po vaidinimo vėl pakilsiantys į dangų aukso karietomis. Todėl buvo taip smalsu – ką gi jie, tie mano dievai, veikia, pasibaigus spektakliui?

– Jei reikėtų įvardinti mėgstamiausią personažą konkrečiame spektaklyje – kokį pasirinktum? Kodėl?

– Turi omeny pjesės personažą ar aktorių, įkūnijusį personažą? Nes šiedu gali būti labai skirtingi. Jei aktorius ir personažas – Viktorijos Kuodytės Portija spektaklyje „Portija Koglen“. Kaip ir visi šios aktorės vaidmenys Gintaro Varno spektakliuose. Iki šiol prisimenu Dalios Overaitės Norą „Lėlių namuose“. Arba Arūno Sakalausko Chlestakovą „Revizoriuje“.

Jei paklaustum apie spektaklį – G. Varno „Publika“ yra vienas geriausių Lietuvoje matytų spektaklių. Tiek dėl Lorcos teksto, tiek dėl jo įkūnijimo scenoje. Ir viskas, ką sukuria Eimuntas Nekrošius.

– Tavo pirmoji knyga „Katinas Temzėje“ (2008) (ir spektaklis tuo pačiu pavadinimu) pasakoja apie jaunos emigrantės Gabrielės nuotykius Londone. Kodėl pasirinkai tokį siužetą?

– Siužetą pasirinkau labai paprastai. Tiesiog vieną žiemą naktimis parašiau viską, kas su manim vyko Londone. Panaudojau savo užrašus, rašytus Londono metro, puikiai prisiminiau jausmus ir emocijas. Tu ne visai teisi – buvau ne emigrantė, o devyniolikmetė „šiltnamio gėlytė“, išvažiavusi „be galo savarankiškai“ vasarai į Londoną. Rašyti apie asmeninę patirtį įdomu ir gana paprasta. Pažvelgiau į save ironiškai, iš šalies, ką ir įkūnijo vienas spektaklio personažų – vyras Gabrielės vardu.

– Kokią Tavo gyvenimo dalį teatras užima šiandien?

– Dabar? Esu laukiamojoje salėje. Viena aktorė kartą pasakė: „Paleisk, ir realizuosis, kai ateis laikas.“ Paleidau. „Niurnbergo mergelė“ vis laukia savo eilės ilgoje pastatymų virtinėje. Vienas korifėjus, kurį labai gerbiu ir vertinu, man siūlė statyti pačiai, o jis padėtų. Bet tai labai netradicinė medžiaga. Na... yra aktorių, kurie susidomėjo, norėtų vaidinti, žinoma, galima kurti „kūrybinės grupės“ principu, bet aš vis laukiu laukiu… ne, nelaukiu, juk, sakiau, paleidau…

– Pagal Tavo kūrinius pastatyti du spektakliai („Katinas Temzėje“ ir „Bestija žydrom akim“ Jaunimo teatre, rež. G. Makarevičius). Prie kurio pastatymo sunkiau sekėsi dirbti? Kodėl? Papasakok aplinkybes.

– Abu pastatymai labai skyrėsi. „Katiną“ kūrėm savarankiškai, be teatro. Tik po pirmųjų premjerų, vykusių Menų spaustuvėje, jis tapo Jaunimo teatro repertuaro dalimi. Didelę spektaklio dalį užėmė filmuota medžiaga, tad montažo metu daug karpėm, trumpinom, nes norėjosi, kad gyvas veiksmas scenoje dominuotų. Todėl ketvirtas spektaklis jau labai skyrėsi nuo pirmųjų trijų. Sunku nebuvo – nors pati jame filmavausi (toks buvo sumanymas – mane „tikrą“ su tikra istorija „įmesti“ į *profų* gretas), ir filmavome dvi savaites kiekvieną dieną. Pavargdavau baisiai. Bet juk nieko nėra įdomesnio už kūrybinį procesą.

„Bestiją žydrom akim“, pamenu, su aktoriais pradėjome skaityti dar vasarą, teatro grimo kambariuose. Čia jau viskas vyko kitaip ir kitu ritmu. Rytines repeticijas iki šiol prisimenu su didžiule nostalgija. Repetuojant keitėsi tekstas – daug išbraukėme, pjesė sutrumpėjo trečdaliu!

– Kaip keitėsi požiūris į teatrą iš pradžių atsiradus vienam spektakliui, sukurtam pagal Tavo pjesę, vėliau kitam?

– Patekęs į teatrą „iš vidaus“ pamatai daug dalykų – pavyzdžiui, kaip scenos darbininkai, dekoracijų statytojai, apšvietėjai, aprengėjai, siuvėjai yra atsidavę savo darbui. Nors teatre pasitaiko atsitiktinių žmonių, nežinia kaip ir dėl ko jame tūnančių, vis dėlto dauguma yra tų, kurie myli teatrą visa širdimi. Žinai, kas smagiausia? Naktį užlipti ant scenos, kai visos šviesos išjungtos. Tuomet jauti vaikštančius vaiduoklius *(juokiasi)*. Repeticijų metas ypatingas tuo, kad išgirsti (ir pamatai) savo tekstus visai kitaip. Be galo įdomu stebėti, kaip žmonės, su kuriais ką tik apie šį bei tą kalbėjai prie puodelio kavos, susėdę prie apskrito repeticijų kambario stalo staiga virsta personažais. Kaip tavo įsivaizduojama erdvė keičiasi pasitelkus scenovaizdį – juk „Bestija“ vyksta terariume, o argi galėjau apie tai pagalvoti, rašydama Kritiko ir Mūzos susitikimą jo namelyje? Ką padaro aktoriai ir režisierius, yra tiesiog neįtikėtina – turiu omeny, kad kurdama situacijas galiu įsivaizduoti kino filmą (jį dažniausiai ir įsivaizduoju), bet kaip tai įgyvendinti scenoje – nė pro kur. Tekstas įgauna visai kitas spalvas ir prasmes, nei gali tikėtis jį rašydamas.

– Kaip manai, kokios yra pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria Lietuvos teatras šiandien?

– Na... gal teatras per daug sukaliojasi į šalis, tarsi ieškodamas įkvėpimo šaltinių kažkur kitur, per daug socializuojasi. Socialinė problema tampa svarbesnė nei žmogus – t. y. būtinai prie personažo prikabinama kokia socialinė etiketė, tarsi be jos žmogaus gyvenimas nebeturi spalvų ir kraujo.

Tas trapus ryšys tarp dramaturgų (ypač jaunų) ir teatrų (ypač valstybinių) nė kiek nesutvirtėjo – labai nedaug naujų, scenai sukurtų kūrinių suranda savo gyvenimą scenoje. Šiaip manau, kad mūsų teatrui katastrofiškai trūksta drąsos – kaip pasakytų Čechovo „Žuvėdros“ Trepliovas, naujų formų. Toks tarsi vakuumas tarp scenos metrų-grandų ir jaunosios kartos. Trūksta kardinalaus proveržio.

Na ir, žinoma, susireikšminusių „teatro propaguotojų“ cinizmas yra didžiulė bėda kūrėjams ir menininkams.

– Kaip vertini tai, kad šiais metais buvo nuspręsta atsisakyti „Auksinio scenos kryžiaus“ nominacijos moterims aktorėms?

– Kas aš tokia, kad kvestionuočiau garbingos komisijos sprendimus? Čia juk tas pats, kaip vertinti Mendelejevo lentelę. Kaip yra, taip. Faktas. Žinoma, šiuo atsakymu aš juokauju. Bet rimtai į jį atsakinėti juk nėra prasmės, ar ne?

– Ar pati būdama moteris kūrėja kada nors dėl to jauteisi nejaukiai, ar susidūrei su diskriminacija?

– Nemanau, kad moterys kūrėjos diskriminuojamos. Vyksta kiti dalykai, tiksliau – kai kurie žmonės stebina. Štai pavyzdys. 2007 metais vykusiame nacionalinės dramaturgijos festivalyje „Versmė“ mano pjesė „Karjera“ pateko į laimėtojų penketuką. Tuomet parodėme skaitymą-eskizą. Po metų tame pačiame festivalyje jau rodėm spektaklį „Katinas Temzėje“ („Karjera“ buvo eskizinis pavadinimas). Neseniai buvo išleistas lietuviškos dramaturgijos almanachas, kurį sudarinėjo dvi moterys. Tų moterų akiratin ir kartu almanachan pateko visos pjesės, laimėjusios konkurse, išskyrus mano. Apie mane jame nė žodžio. Nuėjau ir paklausiau tų moterų, kaipgi čia taip nutiko. Ir ką manai? Viena apie mane pamiršo (nors buvo „Versmės“ atrankos komisijos pirmininkė), o kita pasvarsčiusi pasiteisino – juk tavo knyga buvo išleista, todėl pjesės ir neįtraukėm. Gal nuotaikos nebuvo, gal popierių taupė – juk priežastis visuomet yra.

Šiaip esu gerai išauklėta ir išmokyta su vyresniais būti mandagi, kad ir kas nutiktų, tad jokių vėjų nekėliau. Juk tai tiesiog nyki buitinė menkystė.

Tais pačiais metais „Bestija žydrom akim“ nepateko į DVD metraštį „Lietuvos teatras“. Turbūt tai, kad „Katinas“ rodomas Valstybiniame Jaunimo teatre nuo 2009, o „Bestija“ – nuo 2010-ųjų, nėra priežastis įtraukti pjeses į savo leidinius.

Ar esi moteris, ar tavo blakstienos per ilgos, ar akys per didelės, ar knyga išleista, ar nepatinki dviem tetom ir vienam dėdei, čia jau kitas klausimas, kuris turėtų būti adresuojamas ne man. Kitų moterų pjesės juk ten yra *(juokiasi)*. Va taip iškreipiama teatro istorija, ir nieko.

Žinai, „Bestijoje“ mano Kritiko personažas, pajutęs savo „visagalybę“, šaukia: „Kitąmet būsiu komisijoje, dvidešimt metų jis (aktorius) premijų negaus!“

Bent gerai, kad yra feisbukas. Čia gaunu laiškų su prašymais atsiųsti pjeses. Feisbukas pasiekiamas platesnei auditorijai nei visi almanachai. Savo pjeses siunčiu į kairę ir į dešinę, į rytus ir į vakarus, visiems, kas tik paprašo, – juk taip malonu, kad skaito, kad domisi, kad eina į teatrą.

– Domiesi kinu, savo menotyros magistro darbo tema pasirinkai sapnus Algimanto Puipos filmuose. Kaip manai, kokią vietą užima teatras ir ar jis vis dar išlieka aktualus, kai turime kiną?

– Taip, magistrinį rašiau tema „Sapnai Algimanto Puipos 1987–1997 metų kino filmuose“. Nagrinėti ir tyrinėti sapnus labai įdomu. O minėto laikotarpio A. Puipos filmai – tikrai išskirtiniai, man buvo labai įdomu gilintis į metaforas, simbolius, prasmes ir reikšmes. Juk filmas, apskritai meno kūrinys (man) geras yra tuomet, kai lengvai interpretuojamas. Nemėgstu „plokščių“ istorijų nei kūryboje, nei gyvenime.

Jei per daugiau nei šimtą metų, atsiradus kinui, teatras niekur neišnyko, jis sėkmingai gyvuos ir toliau. Jokios jo pabaigos perspektyvos nejaučiu. Teatras yra gyvas, tirštas kraujas, verdantis čia ir dabar, todėl net norint jis niekur nedings. O su kinu jo visai nereikia priešinti – tai visiškai kiti kūrybiniai laukai, su savo taisyklėm, apgavystėm, paslaptim ir melagystėm.

– Kokį savo sapną geriausiai atsimeni?

– Esu senovinėje pilyje, dega daug žvakių, karšta, nors lauke – žiema, speigas. Aš įeinu į didelę menę, joje stovi karstas. Karste guli žmogus, ir aš žinau – tai mano pažįstamas, bet kas jis – negaliu prisiminti. Pro karsto kraštus sunkiasi vanduo. Išsigąstu, juk tas negyvas kūnas sušlaps. Ateina vienuolis, artėja prie karsto, ima kūną už kojos, ištraukia ir numeta ant žemės – pasirodo, karste gulėjo porcelianinė lėlė, ji sudūžta į daugybę aštrių šipulių. Vienuolis užgesina žvakes pirštais. Sako: „Čia buvo tavo lėlė.“ Atsakau: „Ne, tikrai ne mano“, o jis: „Tu vėliau suprasi, kad iš tikrųjų tai – tavo lėlė.“

Išbėgu pro pilies vartus, sninga ir pusto, aplink pilį ant kuolų prismaigstyta daugybė porcelianinių galvų. Pamatau tą patį vienuolį balkone, jis juokiasi ir šaukia: „Ar tu vis dar nesupranti, kad tai – tavo lėlės?“ Paimu strypą ir daužau lėlių galvas, paskui nušoku nuo skardžio.

Šitas sapnas, kaip ir kiti, tampa savotiškomis inspiracijomis. Sapnų yra ir „Katine“, ir „Bestijoje“. Pastarasis – iš „Niurnbergo mergelės“, kuri kone daugiausiai prismaigstyta ir sudygsniuota sapnais.

– Kokių kūrybinių planų turi?

– Perfrazuojant labai banalų posakį: „Kūrėjas planuoja, o vykdytojas juokiasi.“ Aišku, čia galima pacituoti ir Volandą: „Nieko neprašyk, patys ateis ir viską duos.“

Galiu papasakoti apie vieną planą, susijusį ne su manimi. Su leidykla „Edukologija“ organizuojame X–XII klasių moksleivių apsakymo konkursą tema „Gyvenimas – tai sapnas“. Ši mintis man kilo dėl paprastos priežasties. Moksleiviai – labai kūrybinga ir talentinga visuomenės dalis. Pamenu save mokykloje – oho, kokie kūriniai būdavo mūsų leidžiamuose almanachuose! Juk dauguma rašydavo ištisais vakarais, ir dar per fizikos pamokas. Tuomet, be „vietinio“ Žvėryno gimnazijos almanacho, turėjom galimybę kūrybą spausdinti ir „Moksleivyje“. Tuomet leidinyje dirbo du puikūs žmonės – Boleslovas Jauniškis ir Algimantas Zurba. Pamenu, ateidavau pasiimti honoraro (regis, jis buvo apie 20 litų), ir jau buvo galima dviese bėgti iš chemijos pamokos ir tą honorarą išleisti obuolių pyragui bare „Prie parlamento“ *(juokiasi)*. Ir koks džiaugsmas apimdavo – žurnalo išleidimo dieną bėgi į kioskelį ir drebančiom rankom ieškai savo rašinėlio… Tad šio konkurso tikslas – geriausius apsakymus išspausdinti specialiame leidinyje, tikiuosi, jis bus tęstinis, ne vienkartinis. Temos interpretacija – visiškai laisva. Sapnuodami gali rašyti, rašydami sapnuoti… Orientuotis į Pedro Calderóno de la Barcos to paties pavadinimo pjesę nebūtina. Apsakymų atrankos komisijoje sutiko būti jaunimo mėgstami kūrėjai – Domas Razauskas, Gabrielė Labanauskaitė, Alvydas Šlepikas, tu, Aušra. Man pačiai bus be galo įdomu paskaityti, kaip gyvenimo sapnus mato šiuolaikiniai mokiniai.

– Ką norėtum pridurti „Agoros“ praeiviams?

– Kaip gražiai pasakė Jaroslavas Melnikas – žiūrėkite į gyvenimą kaip į sapną ir netikėkite tuo, kas vyksta aplinkui.

ŠIAURĖS ATĖNAI 2013 m. balandžio 26 d. Nr. 16 (1130)

MICHAEL HARDT, ANTONIO NEGRI

Imperija

Siūlome ištrauką iš amerikiečių filosofo Michaelo Hardto ir italų filosofo, politinio aktyvisto Antonio Negri knygos „Imperija“. Pačią knygą Slavojus Žižekas pavadino „XXI a. komunistų manifestu“. Rašydami šį manifestą autoriai rėmėsi šiuolaikinių socialinių kovų patirtimi ir neortodoksinės marksizmo srovės – autonomizmo – filosofija. Knygoje kritiškai įvertinamas modernybės politinis, ekonominis ir kultūrinis palikimas bei siūlomos alternatyvos visą pasaulinę erdvę, visas gyvenimo sritis užgrobusiam globaliniam kapitalizmui. „Imperiją“ netolimoje ateityje žada išleisti leidykla „Kitos knygos“.

Mes norime sugriauti visus absurdiškus paminklus „žuvusiems už tėvynę“, į mus vėpsančius kiekviename miestelyje, ir vietoj jų pastatyti paminklus dezertyrams. Paminklas dezertyrams taip pat primins ir žuvusius kare, nes kiekvienas iš jų mirė keikdamas karą ir pavydėdamas dezertyrui laimės. Pasipriešinimą pagimdė dezertyravimas.

Partizanas antifašistas, Venecija, 1943

Buvimas-prieš: nomadiškumas, dezertyravimas, egzodas

Tai pripažinę, galime grįžti prie savo pradinio klausimo: ką reiškia būti respublikonu šiandien? Jau pastebėjome, kad modernus kritinis atsakas atveriant dialektiką tarp vidaus ir išorės yra visiškai nebeįmanomas. Veiksminga postmodernaus respublikoniškumo samprata turės būti sukurta *au milieu*, remiantis pasaulinės daugybės gyvenimo patirtimi. Galime nurodyti elementą, kuris taps pats svarbiausias ir elementariausias – tai valia būti-prieš. Apskritai, neatrodo, kad valios būti-prieš sąvokai reikalingas išsamus paaiškinimas. Nepaklusnumas valdžiai – tai vienas iš natūraliausių ir sveikiausių veiksmų. Mums atrodo visiškai akivaizdu, kad engiamieji priešinsis ir neišvengiamybės vedami maištaus. Tačiau šiandien tai gal ir nebėra taip akivaizdu. Nemažai politikos mokslininkų kaip problemą įvardino ne tai, kad žmonės maištauja, bet tai, kad jie nemaištauja. Tiksliau, kaip sako Deleuze'as ir Guattari, „fundamentali politinės filosofijos problema tebėra būtent ta pati, kurią aiškiai matė Spinoza (ir iš naujo iškėlė Wilhelmas Reichas): „Kodėl žmonės taip užsispyrusiai kovoja už savo vergiją, tarsi tai būtų jų išsigelbėjimas?“ Svarbiausias politinės filosofijos klausimas šiandien yra ne apie tai, ar bus priešinamasi ir maištaujama, ir netgi ne apie tai, kodėl tai bus daroma, bet apie tai, kaip apibrėžti priešą, prieš kurį reikia maištauti. Išties, dažnai nesugebant identifikuoti priešo valia priešintis paradoksaliai priverčiama suktis ratu. Tačiau priešo identifikavimas yra nemenka užduotis, jei turima omenyje, kad išnaudojimas nebeapsiriboja tam tikra vieta ir kad į galios sistemą esame įpainioti taip tvirtai, jog nebegalime apibrėžti jos skirtumų ir masto. Mes kenčiame išnaudojimą, susvetimėjimą ir valdymą, būdami viso to priešai, bet mes nežinome, kaip nustatyti priespaudos kūrimo vietą. Tačiau mes vis dar priešinamės ir kovojame.

Nevertėtų perdėti šių loginių paradoksų. Net jei naujojoje Imperijos erdvėje negalima nustatyti konkrečių išnaudojimo ir viešpatavimo vietų, jie visgi egzistuoja. Jų primetamas globalinis valdymas daugybės produktyvaus aktyvumo vaizdą apverčia aukštyn kojom, tarsi fotografijos negatyvą. Tačiau toks apverstas santykis tarp imperinės galios ir daugybės jėgos nereiškia jokio tų jėgų atitikimo. Tiesą sakant, imperinė galia nebegali disciplinuoti daugybės jėgų; ji tik gali primesti kontrolę jų visa apimantiems socialiniams ir kūrybiniams gebėjimams. Ekonominiu požiūriu samdomąjį režimą keičia nauja reguliuojanti funkcija – lanksti ir globali monetarinė sistema; normatyvinį valdymą keičia kontroliavimo ir policinės procedūros; dominuojanti galia remiasi komunikaciniais tinklais. Štai kaip išnaudojimas ir viešpatavimas imperinėje erdvėje kuria bendrą neapibrėžtumą. Nors išnaudojimas ir viešpatavimas vis dar yra patiriami konkrečiai, daugybės kailiu, visgi jie yra amorfiški – atrodo, kad nebėra vietos pasislėpti. Jei nebėra vietos, kuri galėtų būti atpažinta kaip išorė, mes turime būti priešininkais visur. Toks buvimas-prieš tampa esminiu elementu formuojantis kiekvienai aktyviai politinei pozicijai pasaulyje, kiekvienam tikram troškimui – galbūt pačiai demokratijai. Pirmieji partizanai antifašistai Europoje, ginkluoti dezertyrai, besipriešinantys savo išdavikiškoms vyriausybėms, buvo vykusiai vadinami „žmonėmis, esančiais prieš“. Šiandien daugybė, pasižyminti savybe būti-prieš, turi kaip priešą atpažinti imperinį suverenumą ir atrasti atitinkamų priemonių pastarojo galiai sužlugdyti.

Čia mes ir vėl pirmiausiai pastebime respublikonišką principą: dezertyravimą, egzodą ir nomadiškumą. Disciplinavimo epochoje pasipriešinimo pagrindas buvo sabotažas, o imperinės kontrolės epochoje juo tampa dezertyravimas. Buvimas-prieš modernybėje reiškė tiesioginę ir / arba dialektinę jėgų priešpriešą, o postmodernybėje buvimas-prieš būtų pats veiksmingiausias, jei jo išraiška būtų netiesioginė arba aplinkinė. Kovas prieš Imperiją galima laimėti atsitraukiant ir dezertyruojant. Dezertyravimas vyksta neapibrėžtoje erdvėje; tai – evakuacija iš galios erdvių.

Darbo jėgos mobilumas ir migracija per visą modernybės laikotarpį ardė disciplinos rėmus, kuriuose buvo įkalinti dirbantieji. Ir prieš tokį mobilumą valdžia naudojo kraštutinę prievartą. Šiuo atžvilgiu galima manyti, kad vergovę pratęsę įvairūs samdomo darbo režimai tapo kraštutinės priespaudos aparatu, blokuojančiu darbo jėgos mobilumą. Juodųjų vergijos Amerikos žemynuose istorija demonstruoja tiek gyvybinį poreikį kontroliuoti darbo mobilumą, tiek nesuvaldomą vergų troškimą pabėgti: pradedant uždarais laivais, kuriais jie buvo gabenami į vergiją, ir baigiant įmantriomis represinėmis taktikomis, naudotomis prieš pabėgusius vergus. Mobilumas ir masinis darbininkų nomadiškumas visada reiškia atmetimą ir laisvės paieškas: pasipriešinimą siaubingoms išnaudojimo sąlygoms, laisvės ir naujų gyvenimo sąlygų paieškas. Išties būtų įdomu parašyti visuotinę gamybos modelių istoriją žvelgiant iš darbininkų troškimo judėti (iš kaimo į miestą, iš miesto į metropolį, iš vienos valstybės į kitą, iš vieno kontinento į kitą) perspektyvos, o ne tiesiog peržvelgiant šią raidą iš kapitalo, reguliuojančio technologines darbo sąlygas, žiūros taško. Tokia istorija iš esmės pakeistų Marxo darbo jėgos organizavimosi stadijų sampratą, tapusią teoriniu pagrindu tiek Polanyi, tiek kitų autorių gausiems veikalams.

Šiandien darbo jėgos ir migrantų judėjimas yra neįprastai plačiai pasklidęs, jį sunku suvokti. Netgi patys ryškiausi gyventojų judėjimai modernybėje (įskaitant juodųjų ir baltųjų migracijas per Atlantą) atrodo kaip liliputiniai įvykiai pažvelgus į milžiniško masto žmonių persikėlimus mūsų laikais. Žmoniją persekioja šmėkla, ir tai – migracijos šmėkla. Visas senojo pasaulio jėgas vienija bandymas negailestingai kovoti su migracija, bet judėjimas yra nesulaikomas. Be bėgimo iš vadinamojo trečiojo pasaulio, dar esama politinių pabėgėlių srautų ir intelektinės darbo jėgos judėjimo – ji prisideda prie masinio žemės ūkio, pramonės ir paslaugų teikėjų proletariato. Legalų, dokumentuotą judėjimą užgožia nelegali migracija: valstybių sienos primena rėtį, ir bandymai įvesti visuotinę kontrolę baigiasi smurtine įtampa. Ekonomistai bando aiškinti šį fenomeną pateikdami savo modelius ir lygtis, kurios netgi išspręstos nepaaiškintų nepalaužiamo troškimo laisvai judėti. Tiesą sakant, migrantus iš už nugaros stumia apgailėtinos kultūrinės ir materialinės sąlygos reprodukcijai Imperijoje, o pirmyn traukia gausybė troškimų, besikaupiančios galimybės reikštis ir kurti, kurias globalizacijos procesai įskiepijo kiekvieno individo ir socialinės grupės sąmonėje – taigi, tam tikri lūkesčiai. Dezertyravimas ir egzodas – galinga klasių kovos priemonė imperinėje postmodernybėje ir prieš ją. Tačiau taip judant atsiranda vietos tik spontaniškai kovai, ir, kaip jau rašėme anksčiau, toks judėjimas dažniausiai lemia naujas sąlygas – skurdų ir varganą buvimą be šaknų.

Naujasis nomadų spiečius, naujosios barbarų ordos sukils ir užplūs arba ištuštins Imperiją. Keista, kad jų lemtį jau XIX a. žinojo Nietzsche. „Problema: kur dvidešimto amžiaus barbarai? Akivaizdu, jie pasirodys ir sutvirtės tik po siaubingų socializmo krizių.“ Negalime tiksliai pasakyti, ką Nietzsche numatė savo skaidriame kliedesyje, bet iš tiesų koks gi nesenas įvykis galėtų būti geresnis pabėgimo ir egzodo, nomadų ordų jėgos pavyzdys nei Berlyno sienos griuvimas ir viso sovietinio bloko žlugimas? Pabėgėlių nuo „socialistinės disciplinos“ laukinis judrumas ir masinė migracija žymiai prisidėjo prie sistemos žlugimo. Iš tikrųjų, gamybinių kadrų bėgimas pakrikdė biurokratinio sovietų pasaulio tvarką ir sudavė smūgį jos disciplininei sistemai. Masinis gerai išugdytų kadrų egzodas iš Rytų Europos suvaidino pagrindinį vaidmenį griūvant sienai. Netgi turint omenyje socialistinių valstybių sistemos ypatybes, šis pavyzdys rodo, kad darbo jėgos mobilumas išties gali pasireikšti kaip atviras politinis konfliktas ir prisidėti prie režimo žlugimo. Tačiau mums reikalinga kai kas daugiau. Mums reikalinga ne tik organizuota daugybės griovimo jėga, bet taip pat daugybės troškimais paremtos alternatyvos kūrimas. Kontrimperija taip pat turi būti ir nauja globalinė vizija, naujas gyvenimo pasaulyje būdas.

Daugelyje respublikoniškų politinių projektų modernybėje mobilumas buvo laikomas privilegijuota galimybe kovoti ir organizuotis: nuo vadinamųjų Renesanso socianų (Toskanos ir Lombardijos amatininkų ir Reformacijos apaštalų, kurie, išvaryti iš savo kraštų, skatino maištauti prieš katalikiškas Europos šalis – nuo Italijos iki Lenkijos) iki XVII a. sektų, kelionėmis per Atlantą pateikusių atsaką skerdynėms Europoje; ir nuo visose Jungtinėse Valstijose XX a. antrajame dešimtmetyje veikusių IWW [Pasaulio pramonės darbininkų profsąjungos – *K. P.*] agitatorių iki aštuntojo dešimtmečio Europos autonomistų. Kaip matome iš šių modernybės pavyzdžių, mobilumas tapo aktyvia politika ir tvirta politine pozicija. Tokiame darbo jėgos mobilume ir tokiame politiniame egzode susisieja tūkstančiai gijų – senos tradicijos susimaišo su naujais poreikiais, modernusis respublikoniškumas – su moderniąja klasių kova. Postmoderniam respublikoniškumui, jei jis atsiras, iškils panaši užduotis.

Naujieji barbarai

Tie, kurie yra-prieš, sprukdami nuo lokalių, atskirų savo žmogiškojo būvio suvaržymų, turi nuolatos stengtis kurti naują visuomenę ir naują gyvenimą. Tai yra neišvengiamai smurtingas, barbariškas perėjimas, bet, kaip sako Walteris Benjaminas, tai – pozityvus barbariškumas. „Barbariškumas? Būtent. Mes tai teigiame, norėdami pasiūlyti naują, pozityvią barbariškumo sampratą. Ką barbarą priverčia daryti patiriamas skurdas? Pradėti naujai, pradėti iš naujo.“ Naujajam barbarui „nėra nieko pastovaus. Bet dėl to jis visur mato kelius. Ten, kur kiti susiduria su sienomis ar kalnais, jis taip pat išvysta kelią. Bet, visur matydamas kelią, jis taip pat privalo nuo jo viską nušluoti... Visur matydamas kelius, jis visada atsiduria kryžkelėse. Niekada nežinosi, ką atneš kita akimirka. Tai, kas egzistuoja, jis verčia nuolaužomis ne dėl pačių nuolaužų, bet dėl to, kad per jas eina kelias.“ Naujieji barbarai naikina pozityviu smurtu ir, remdamiesi savo pačių materialine egzistencija, braižo naujus gyvenimo kelius.

Toks besiskleidžiantis barbariškumas apskritai veikia žmonių santykius, tačiau šiandien juos pirmiausiai galime atpažinti kūniškuose santykiuose, lytiškumo ir seksualumo pavidaluose. Konvencinės kūniškų ir seksualinių santykių tarp skirtingų ir vienos lyties atstovų normos tampa vis labiau atviros iššūkiams ir pokyčiams. Patys kūnai kinta ir patiria mutacijas, kurdami naujus, nebe žmogiškus kūnus. Svarbiausia tokio kūnų kitimo aplinkybė – tai suvokimas, kad žmogiškoji prigimtis jokiu būdu nėra atskira nuo gamtos kaip visumos, kad nėra tvirtų ir neišvengiamų sienų tarp žmogaus ir gyvūno, žmogaus ir mechanizmo, vyro ir moters ir t. t.; tai suvokimas, kad pati gamta yra kūrybinga erdvė, atvira vis naujesnėms mutacijoms, mišrumui ir hibridiškumui. Mes ne tik sąmoningai griauname tradicines ribas, pavyzdžiui, vilkėdami kitos lyties atstovo drabužiais, bet ir judame link kūrybingos, neapibrėžtos *au milieu* zonos, nepaisydami peržengiame sienas. Šiandienos kūniškos mutacijos tampa antropologiniu egzodu, tai nepaprastai svarbus, bet visgi gana dviprasmiškas respublikoniškumo, nukreipto „prieš“ imperinę civilizaciją, elementas. Antropologinis egzodas svarbus pirmiausiai dėl to, kad čia išryškėja pozityvus, konstruktyvus kitimo pavidalas: ima veikti ontologinė mutacija, išrandama konkreti nauja vieta neapibrėžtoje erdvėje. Kūrybinė evoliucija vyksta nebe kokioje nors egzistuojančioje vietoje, bet greičiau išranda naują vietą; naują kūną sukuria troškimas; metamorfozė sugriauna natūralistinę modernybės vienodybę.

Tačiau tokia antropologinio egzodo samprata visgi yra labai dviprasmiška, nes jos metodais – hibridiškumu ir mutacijomis – naudojasi ir imperinis suverenumas. Pavyzdžiui, tamsiame kiberpanko literatūros pasaulyje laisvė kurtis stilių sau pačiam dažnai neatsiejama nuo visagalių jėgų kontrolės. Mums, be abejo, reikia keisti savo kūnus ir save pačius galbūt daug radikaliau, nei įsivaizduoja kiberpanko autoriai. Mūsų šiuolaikiniame pasaulyje dabar įprasti estetiniai kūno pakeitimai – auskarai ir tatuiruotės, pankiška mada ir įvairios jos imitacijos laikomos pradiniais kūno pokyčių rodikliais, tačiau galų gale jiems nepavyksta įgyvendinti reikiamų radikalių pokyčių. Iš tiesų valiai būti-prieš reikalingas kūnas, visiškai nesugebantis paklusti valdymui. Jai reikalingas kūnas, nesugebantis prisitaikyti prie gyvenimo šeimoje, prie fabriko disciplinos, prie tradicinio seksualinio gyvenimo reguliavimo ir t. t. (Jei suvokiate, kad jūsų kūnas atmeta tokį „normalų“ gyvenimo būdą, nepulkite į neviltį – realizuokite savo talentą!) Tačiau šalia radikalaus nesugebėjimo prisitaikyti prie normalumo naujasis kūnas turi sugebėti kurti naują gyvenimą. Turime eiti daug toliau,

norėdami apibrėžti naują vietą neapibrėžtoje erdvėje, nepasikliaudami paprasta mišrumo ir hibridiškumo patirtimi bei su ja susijusiais eksperimentais. Mums reikia stengtis kurti nuoseklią politinę viziją, kūrybingą tapsmą – kaip humanistai, kurie kalbėjo apie meno ir mokslo sukurtą *homohomo*, ir kaip Spinoza, kuris kalbėjo apie galingą kūną, pagimdytą aukščiausios, meilės pripildytos sąmonės. Amžiname barbarų kelyje turi atsirasti naujas gyvenimo būdas.

Tačiau tokie pokyčiai visuomet išliks silpni ir dviprasmiški, jei į juos žiūrima tik kaip į formą ar tvarką. Hibridiškumas savaime yra tuščias gestas, vien tik atsisakydami tvarkos tiesiog liekame ant nebūties krašto – arba, dar blogiau, tokiais gestais rizikuojama ne mesti imperinei galiai iššūkį, bet ją sustiprinti. Naujajai politikai realus pagrindas suteikiamas tik tada, kai nukreipiame savo dėmesį nuo klausimų apie tvarką į klausimus apie gamybos režimus ir praktikas. Atsidūrę gamybinėje erdvėje galėsime suvokti, kad toks mobilumas ir kūrybingumas – ne tik išskirtiniai mažų privilegijuotų grupių nuotykiai, bet greičiau bendra produktyvi daugybės patirtis. Jau XIX a. proletarai buvo vertinami kaip kapitalistinio pasaulio nomadai. Netgi tuomet, kai jų gyvenimas lieka susietas su viena geografine vieta (kaip dažniausiai ir nutinka), jų kūrybingumas ir produktyvumas sukuria kūniškas ir ontologines migracijas. Antropologinės kūnų metamorfozės įtvirtinamos per bendras darbo jėgos patirtis ir naujas technologijas, kurios veikia kūrybingumą ir turi ontologinę potekstę. Įrankiai visuomet atliko žmogaus protezų funkciją, jie mūsų darbo metu buvo įjungti į mūsų kūnus – tiek jų individualiame, tiek kolektyviniame socialiniame gyvenime tarsi įvyko antropologinė mutacija. Šiuolaikinės egzodo formos ir naujas barbariškas gyvenimas reikalauja, kad įrankiai mums taptų kūrybiniais (*poietic*) protezais ir išlaisvintų mus iš moderniosios žmonijos gyvenimo sąlygotumų. Dar sykį prisiminkime ankstesnį ekskursą į Marxo veikalus: kai dialektikai tarp vidaus ir išorės ateina galas ir kai imperinėje erdvėje pranyksta atskira vieta, skirta vartojamajai vertei, naujus pavidalus įgijusiai darbo jėgai skiriama užduotis iš naujo sukurti žmogų (kitaip tariant, nebe žmogų). Šią užduotį pirmiausiai vykdys nauja, vis dažniau nematerialinio, afektinio ir intelektinio darbo jėga – tai įvyks bendrijoje, kurią jie sukurs, jų kūrybinio projekto dėka.

Tokio perėjimo metu svarbos neteko kritinės dekonstrukcijos laikotarpis, kuris, pradedant Heideggeriu bei Adorno ir baigiant Derrida, tapo svarbiu įrankiu paliekant modernybę. Dabar tai užbaigtas periodas, paliekantis mums naują užduotį: neapibrėžtoje erdvėje kurti naują vietą; konstruoti naujus ontologinius žmogaus, gyvenimo apibrėžimus – gyvenimiško kūrybingumo jėgas. Donnos Haraway istorija apie kiborgus, neaiškią ribą tarp žmogaus, gyvūno ir mechanizmo, mums šiandien daug veiksmingiau nei dekonstrukcija parodo naujas galimybės erdves – bet turime prisiminti, kad tai tik pasakojimas ir nieko daugiau. Teorinės praktikos varomąja jėga, leidžiančia realizuoti šių pokyčių potencialą, vis dar lieka vis labiau intensyvėjanti bendra patirtis, kurią formuoja naujos gamybinės praktikos, ir produktyvios darbo jėgos koncentravimasis lanksčioje ir takioje naujų komunikacinių, biologinių ir mechaninių technologijų erdvėje.

Taigi, buvimas respublikonu šiandien pirmiausiai reiškia kovą Imperijos viduje ir prieš ją nukreiptą kūrybą, atsirandančią jos hibridiškose, kintančiose erdvėse. Ir čia, nepaisydami moralizavimo, resentimento ir nostalgijos, turime pridėti, kad naujoji imperinė erdvė teikia daugiau galimybių kūrybai ir išsilaisvinimui. Masės, turėdamos valios būti-prieš ir troškimą išsilaisvinti, turi prasiskverbti pro Imperiją ir išeiti anapus jos.

Vertė Kasparas Pocius

Suknelė, kurios parodoje nėra

Jūratės suknelė ryškiai mėlyna, dailiai į apačią platėjanti. Su ta suknele, ilgais plaukais, pasuktais plaukų galiukais ir su akiniais – tokią mamą Monika prisimena iš savo vaikystės.

Švelni elegancija, gėlėtas likimas, kurį dabar jau aš galiu dar ir dar kartą pasimatuoti. O kartu pasimatuoti ir Jūratės pareigas, džiaugsmus, rūpesčius, atsidavimus.

Papasakoti apie Jūratės jaunystės suknelę – tai aprašyti istoriją, kurią parodoje „Lengvai“ pasakoja dailininkė, Vilniaus vaikų ir jaunimo dailės mokyklos vadovė Jūratė Stauskaitė.

Šis pasakojimas apie impulsyvią tikimybę ir apnuogintą siekiamybę man primena... tą gėlėtą rūbelį, kuris kaip ir paroda atspindi dailininkės viltis, baimes, lūkesčius ir nerimą. Trumpai tariant – paroda ją reprezentuoja ir yra savotiškas menininko rūbas, skirtas pasirodyti viešumoje. Vieną Jūratė jau nešiojo, kitą „nešioja“ dabar, pabrėždama savo stotą ir gabumus.

Jūratės suknelė, kaip ir paroda, – universali. Abi jos trumpom rankovėm, lengvos, lakoniškos, su giliom iškirptėm, kruopščiai apgalvotos, dailiai „pasiūtos“. Abi jos įvairioms progoms, įvairiems metų laikams tinkamos, bet labiausiai pavasariui ir vasarai, kai rengiesi lengvai, kai vėjas džiugina, o vanduo gaivina. Vanduo ir vėjas – tie laisvės pranašai – čia įvairių spalvų, tonų ir atspalvių. Subtili melancholija.

Dar kažko trūksta? Bet čiagi galerija, čia ne Luvras, čia svarbu vieno impulso jėga. Nenorėk visko daug. Tik paskanauti, tik paskanauti lyg šviežių stintų, kvepiančių agurkais. O jų gali gauti tik pavasarį. Pavasarį, kai gaivus vėjas ir suknelė vėjyje ant virvės, tarsi jaunystės nervas ant brandaus siūlo.

Parodoje dominuoja juoda, balta ir pilka. Dar raudonos šiek tiek.

Pastėrę paukščiai, vyrai, moterys... parodoje neužkankintai kenčia. Jie kyla tarsi feniksai iš pelenų dėl paties kilimo, nes jau kuris laikas (stebint Jūratės kūrybą) jie, niekur taip ir nepakilę, tik šoka, sukasi ratu. Iš kur tas paukščių pastėrimas ir demonstratyvus linijos nervas, ekspresija dėl ekspresijos, impresija dėl impresijos? Ne, ne, paveikslai akivaizdžiai turi jausmus ir apsinuoginę kenčia visai kaip žmonės.

Čia net spalva apnuoginta.

Matau natiurmortą tokiom sodriom miško uogų spalvom kaip samanom išklotą, kad jis menkai beprimena tą sustingdytą, užsandarintą ir natiurmortui būdingą natūrą.

Taip, akvareliniai natiurmortai sodrūs, kontrastingi, romantiški. Jie labiau piešti, negu lieti, o dar tiksliau – akvarele nuspalvinti. Kaip restauruoti nespalvoto kino kadrai ar spalvojimo knygelės puslapis.

Tačiau, nors ir nenoriai, jie tęsia natiurmortinę tradiciją ir savo puošnumu balansuoja ant saloninės dailės ribos, jeigu nepaisysime šiandien visai nemeniškai suprantamo tokio meno aspekto.

Klasikinių salonų klestėjimo laikais aristokratai ruošdavosi į vernisažus savęs parodyti, kitų pažiūrėti ir paveikslų, muzikos ar literatūros fone savo padėtį visuomenėje pabrėžti bei fantastiškų vizijų svajingą nuotaiką skleisti. Damų suknelės neretai būdavo gėlėtos, o skrybėlaitės stručio plunksnomis puoštos. Plunksnos nusvirusios ant damos pečių, kaip Jūratės nulietos gėlių puokštės taurioje vazoje. Lengvai nusvirusios subtiliai virpa ore, man ir damai kvėpuojant vėju kvepiančioje galerijoje ir žibuoklių aromato prisodrintame salone.

Bet argi tai reiškia, kad Jūratė Stauskaitė – saloninė dailininkė?

Kūriniai parodoje nevienalyčiai, tačiau daugelyje jų slypi intelektinis užtaisas, keliami tapatumo, atvirumo, pranašumo, pasiaukojimo, išlikimo ir kiti nekasdieniai klausimai. Linijos jėga piešinyje, jos impulsyvumas ir intensyvumas momentiškai pakylėja mus iki egzistencinių horizontų ir niekam neturi rūpėti, kiek darbo dailininkė į tai įdėjo, ir niekas negali numanyti, kaip ilgai jie buvo „nešiojami“, kol „išsinešiojo“. Ir dar sunkiau nuspręsti, ar jie skirti poilsiui ir mėgavimuisi, ar meditacijai ir rimčiai. Nežinau, bet, manau, jie dera interjeruose ir reabilituoja saloninio meno kaip kažko prasto ir neoficialaus statusą.

Bet visgi kas būtų, jeigu tos baugios ir į paveikslus netelpančios sparnuotos būtybės imtų ir išsiveržtų iš Jūratės pamėgto balto popieriaus lapo? Įtariu, būtų nelengva, oi, nelengva. Ir nieko panašaus į „Lengvai“. Ant būtybių sparnų tiek skausmo ir žeme apskretusios patirties, kad lengvumo nelauk. Prisiminimų skausmas kūriniuose tik gilina dailininkės nuoskaudą, kad kažkas su pasauliu ne taip. Ir iš tiesų, juk daug kas pasikeitė nuo salono laikų. Romantiškojo genijaus kultas taip pat nuėjo į atsargą. Sunku būti žvaigždė, kai visos žvaigždės jau televizoriuje. Nyksta tradicijos, o genų inžinerija naujų dar nesuformavo, tik suteikė šansą išlikti amžinai jauniems, klonuotiems, inkrustuotiems, netgi be lyties. O ką su visu tuo pasikeitimu daryti? Jūratės įkalintuose ir besiblaškančiuose paukščiažmogiuose, žinau, slypi atsakymas, bet ne išeitis ar išsigelbėjimas.

Autorės nuotrauka

– MALVINA JELINSKAITĖ –

P. S. Apie Jūratės parodas gali rašyti jų beveik nematęs, nes, pasimatydamas su jos darbais, dažniausiai nesi įpareigotas ką nors naujo sužinoti ar suvokti. Atpažįstamai energingi, su aplinka ir savimi nesusitaikantys, bet laisvės geidžiantys paukščiai-žmonės... Per pastarąjį dešimtmetį daug jų skirtingose parodose mačiau. Tiesa, pradžioje jie buvo ofortiniai, vėliau lengvėjo, greitėjo, paprastėjo: nebeliko kruopščių detalių ir plunksnų ant sparnų.

Nemanau, kad dailininkė, iš pirmo žvilgsnio lyg ir kartodama save, bijo prarasti stilių ar vardą. Greičiausiai ji dar neatsakė į klausimus, kurie jai buvo aktualūs prieš dešimt, dvidešimt metų.

Ir galbūt šiame įsibėgėjusiame informacinių technologijų ir perprogramavimų laikotarpyje Jūratės pastovus požiūris į save, į savo gyvenimą ir kūrybą suteikia mums progą tiesiog atsipalaiduoti ir apie nieką daug negalvojant pasibūti čia, kur aktualus piešinys ir puoselėjamas jo meniškumas. Gali net likti su savo amžinosiomis vertybėmis, kurios metai iš metų menkai tesikeičia ir leidžia patikėti stabilumu. Žinoma, jei tik esi Jūratės Stauskaitės braižo gerbėjas ar gerbėja.

Paroda Vilniaus vaikų ir jaunimo meno galerijoje Mokytojų namuose (Vilniaus g. 39) veikia iki gegužės 10 d.

Miegoti yra pavojinga. Atsibusti irgi yra pavojinga

Mano draugai skundžiasi, kad užkrėčiau juos kino snobizmu ir jie nebegali *ramiai* žiūrėti filmų, ypač *prastų* filmų. Palikę pirmykštį būvį, jie privalo būti sąmoningais žiūrovais, aktyviais kino įvykio dalyviais, konstruojančiais ir perkonstruojančiais jo turinį. Mano draugai nėra stropūs mokiniai, bet, pasiekę aukščiausią stadiją, jie sugebės vienodai stipriai mylėti ir *gerus*, ir *prastus* filmus. Viena vertus, jie supras, kad kiekvienas filmas yra dokumentika, ir mėgausis riešutų gliaudymu – antai kodėl toks filmas buvo pagamintas tokioj visuomenėj arba kodėl filmo herojų virtuvėj ant stalo niekada nebūna trupinių, o jų drabužiai visada ką tik išlyginti. Kita vertus, jie aistringai žavėsis begaliniu ginklų tratėjimu ir dideliu kovos greičiu, jie nuoširdžiai lies ašaras dėl vaikų ir jų tėvų, ieškančių vieni kitų po cunamio ir pasaulio pabaigos, po kurios kaip tyčia visad kažkas lieka gyvas.

Reikalas tas, kad kadaise keletas greitai sukamų paveikslėlių sukūrė iliuziją, jog tai, kas pavaizduota juose, juda. Ir tai buvo gera. Tada ilgai ir nuobodžiai buvo tobulinama kita iliuzija, kuri skamba taip – judantys paveikslėliai yra realybė. Ir tai buvo gera – taip gera, kad sunku būtų rasti žmogų, kuris niekad nepergulėjo su tokia svetima realybe. Šią akimirką daugybės žmonių iš tikro nėra *čia* – jie visi įstrigę tame pačiame šabloniškame sapne. Nieko baisaus, aš, pavyzdžiui, kartais valgau *čipsus*. Svarbiausia nepamiršti, kad tokie malonumai turi savo kainą ir per daug jų prisiriję galime neišsimokėti. Antai prisiminkite kiek senstelėjusią romantinę komediją „Jis – ne tau“ (rež. Ken Kwapis) arba bet kokią kitą romantinę komediją, kurią matėte, – jos lengvai pakeičiamos viena kita. Mano paminėtoji yra sudaryta iš keleto paralelių istorijų, kurių tikslas yra ne tik pasidžiaugti, koks gražus Benas Affleckas ar Jennifer Aniston, bet ir atskleisti, kad *meilė egzistuoja*. Iš tikro matome tiesmuką dėsnių, valdančių vyrų ir moterų santykius Vakarų kultūroje, pristatymą. Tie dėsniai itin paprasti: po pasimatymo neparašęs vaikinas laiko merginą nepatrauklia, vestuvės yra bereikšmė šventė, tačiau geras vyras šiam moters įgeidžiui nusileis, dauguma sutuoktinių neištikimi ir t. t. Toks filmas ne tik parodo, koks yra gyvenimas, bet ir įtvirtina, sustiprina atitinkamą gyvenimo vaizdą, vargiai palikdamas vietos alternatyvoms. Kadangi filmo pabaiga laiminga, automatiškai darome išvadą, kad pateiktas elgesio modelis – teisingas. Kiek kitokia šiuo atžvilgiu ką tik kino teatruose prasisukusi „Optimisto istorija“ (rež. David O. Russell). Čia visuomenės funkcionavimo dėsniai akivaizdžiai neteisingi – visiems pagrindiniams veikėjams galima priklijuoti kokio nors psichikos sutrikimo etiketę, tačiau jie puikiai funkcionuoja visuomenėje, o filmo pabaiga suteikia tiesiog euforinį sėkmės ir laimingo atsitiktinumo pojūtį. Iš esmės herojų psichinės problemos neturi jokios kančios, tai yra tik keistenybė, padedanti pranokti kitus, turinčius nuolat budėti, kad tik netaptų *nesveiki*. Gal ir puikios šios pozityvios asociacijos, tačiau akis bado neadekvatumas. Galiausiai filmo moralas daugmaž toks: turi problemų ir dėl jų kankiniesi – vadinasi, stengiesi nepakankamai, juk viską labai norint galima sutvarkyti su atitinkamu optimizmo užtaisu. Jūs žiūrėdamas šį filmą nepadarėte tokių išvadų? Žinoma, jūs, ko gero, nematėte šio filmo. Jo forma gi puikiai pakluso kino industrijos dėsniams, neleidžiantiems žiūrovui pabusti iš miego. Filmo ašis – pora pagrindinių veikėjų, tarp kurių po truputį mezgasi intymus santykis, dalyvauja šokių konkurse, kuriame žūtbūt turi užimti aukštą vietą. Nuo pat pradžių kaip dieną aišku, kad jiems pasiseks. Aš, atsidūrusi šiltoje kino teatro salėje, vargiai galiu priešintis – aš „sergu už jų pergalę“. Lemiamu momentu širdis plaka tankiau, kvėpuoju dažniau ir iš įtampos sugniaužiu kumščius. Valio, jie laimėjo!

Teisingas (kietai įmigdantis) filmas yra iš tikro teisingas tada, kai jame nėra nė vienos nereikalingos scenos, nė vienos nereikalingos detalės – pavyzdžiui, minėtų trupinių ant stalo. Scena nėra tiesiog scena, detalė nėra tiesiog detalė, vertinga pati savaime, būtis čia ir dabar. Viena scena tėra nuoroda į kitą sceną. Jeigu herojus paėmė šaukštą, tai todėl, kad jis valgys sriubą, o mes tai stebime tik todėl, kad kitoje scenoje herojus pradės žiaukčioti ir jį apims priešmirtinės konvulsijos. Tada mes suprasime, kad sriuba buvo užnuodyta. Negana to – mums prieš tai bus duotas šansas įtarti ir nuspėti pasikėsinimą, kai stebėsime palyginti nereikšmingą, bet sąlygiškai ilgą sceną, kaip padavėjas neša sriubos lėkštę, vos neišpila jos slystelėjęs grindimis, bet galų gale laimingai ją patiekia ant stalo. Tai, kad nesunkiai galėjome nuspėti grėsmę, suteikia saugumo – atrodo, kad mes kontroliuojame situaciją. Netikėti siužeto posūkiai niekada iš tikro nėra visai netikėti – pirmą akimirką, kai tai įvyksta, krūptelime, kitą akimirką jau prisimename – buvo slaptų ženklų, numatančių šitą siužeto vingį. Viskas gerai – pasaulis prognozuojamas, jis turi tvarkingą struktūrą, kurią už mus aiškinasi maži akiniuoti mokslininkai. O kol nėra smegenų vibratorių, suteikiančių beribę laimę be pripratimo, tenka daryti kažką, kad nemirtume iš nuobodulio. Tam tinka optimalaus sunkumo problemos – ne pribloškiančios, bet keliančios iššūkį. Grįžtant prie nunuodyto gangsterio, turiu įspėti, kad visa nuodijimo scena yra tik vieno segmento atomazga, sistemingai didinanti bendrą įtampos lygį. Dabar pagrindinis herojus liks be svarbiausio savo padėjėjo. Kaip jis įvykdys pasaulio gelbėjimo užduotį? O ką, jeigu šįkart jam nepavyks prasibrauti iki gaivinančios atomazgos? Jei įtampos lygis subalansuotas, visas jūsų dėmesys yra sutelktas į ekrane pasirodantį žmogų – vorą, vampyrą arba namų ieškantį protingą šunį. Žiūrovas čia gali ilsėtis nuo savo paties subjektyvumo arba nuolatinio buvimo savimi. Viskas yra paruošta gardiems pietums niekieno zonoje. Mažos nematomos smulkmenos sudaro didelį minkštą fotelį, kuriame gali maloniai išsidrėbti. Antai 180 laipsnių taisyklė, nurodanti, kad scena turi būti filmuojama tik iš vienos pusės (filmavimo kampas nesikeičia daugiau nei 180 laipsnių), padeda be pastangų susivokti filmavimo vietos geografijoje. Pats faktas, kad tai yra kino filmas, sukurtas konkrečių žmonių ir konkrečia technika, yra gerai užmaskuotas. Štai garsusis Kubricko „Švytėjimas“ buvo filmuojamas keletą metų, per kuriuos berniukas, vaidinantis filme, iš penkiamečio tampa septynmečiu, bet jūs to nepastebite, nes jo šukuosena ir drabužiai lieka tokie patys. O kodėl žiūrovui turėtų rūpėti tokios smulkmenos?

Tokios smulkmenos ūmai pradeda rūpėti, kad jos tyčia atskleidžiamos, pavyzdžiui, ekrane pasirodo ranka ir nuvalo kameros akį. Įdomu, kaip jūs tada jaučiatės? O juk galima sulaužyti bet kokią taisyklę ir žiūrovui apsvaigs galva ir gerklėje įstrigs kukurūzų spragėsis. Žinoma, ilgainiui laužoma taisyklė taps norma, tačiau pirmas kartas ūmai pažadins. Naujas režisieriaus Leos Caraxo filmas „Šventieji motorai“ prasideda keista įžanga, kurioje matyti ne kas kita kaip kino teatro salė, pilna žiūrovų, bet visi jie miega arba yra negyvi. Paskui matome pagrindinį herojų išeinantį iš namų – jį išlydi žmona, mojuoja vaikai – šeimos idilė. Ne taip greit suprasime, kad toje scenoje mus apgavo. Mat pagrindinio herojaus (jeigu laikysimės slidžios hipotezės, kad pagrindinis herojus išlieka tuo pačiu asmeniu per visą filmą) darbas yra vaidinti. Ir jis dirba – vaidina skirtinguose ir tarpusavyje nesusietuose filmuose: veiksmo, futuristiniuose, erotiniuose, miuzikluose, melodramose ir t. t. Filmas yra ryškiai segmentuotas tais skirtingais vaidmenimis ir nieko nėra anapus jų, jokio *tikro* gyvenimo. Kameros tapo tokios mažos, guodžiasi jis, kad net aktoriai jų nebegali įžvelgti. Kameros stebi iš vidaus, tikri jausmai yra suvaidinti tiek, kiek suvaidinti jausmai yra tikri. Gyvenimas vyksta iš inercijos, dėl grožio – nežinia. „Šventieji motorai“ yra toks filmas, kurį reikia išspręsti kaip rebusą, susirinkti intelektualines nuorodas, nuorodas į kitus filmus, į kino istoriją. Arba galima visiškai pasinerti į nepatogią realybę – be gerai pažįstamų samdomų žudikų ir tragiškų įsimylėjėlių, čia yra herojų, kurių elgesys ir motyvai migloti, su jais neįmanoma empatiškai tapatintis. Tai gali kelti nerimą ar netgi pasipiktinimą, nes reikia įdėti daug pastangų bandant suvokti tai, kas nepažįstama. Vienas iš keistųjų herojų savo dukrai, bandančiai nuslėpti, kad yra nepopuliari tarp bendraamžių ir apskritai nepakankamai šauni ir nepakankamai graži mergaitė, skiria pačią griežčiausią bausmę – dabar jai teks visą likusį gyvenimą būti savimi.

Kas vyksta su žiūrovu, kai jis priverstas žiūrėti ilgą nuobodžią sceną, kurioje iš esmės nieko nevyksta? Jis niekaip negali užmiršti savęs. Net jeigu patiria nuobodulį, jis yra jis, realiai sėdintis priešais vaizdus, kurie realiai kažkieno sukurti, kad kažką reikštų arba nieko nereikštų. Blaškydamasis tarp nykaus vaizdo, galimų jo interpretacijų ir savęs paties, žiūrovas neturi kur įsikabinti, jis yra silpnas ir pažeidžiamas. Net jeigu jis yra filmo *viduje*, jis ten lieka savimi – supranta savaip, jaučia savaip. Dabar jam galima rodyti scenas, kurios yra vaizdas, garsas, spalva pačios savaime. Antonioni filmuose moteris ilgai klaidžioja po miestą žvalgydamasi ir liesdama betoną ar kelis kartus atsainiai apeina vakarėlio šurmulį, pasyviai stebėdama visą gausų bereikšmį judėjimą. Tai nėra nuoroda į kitą sceną, tai yra jos jausmo išraiška, kurią perimame ir mes – nuobodulys, sumišęs su irzuliu, nerimu, galbūt neviltim. Dar toliau eina tokie režisieriai kaip Tarkovskis, kurie liepia žiūrovui stebėti įvairiausius vaizdus, apskritai neturinčius tiesioginio ryšio su siužetu. Pasibaigus filmui tenka pačiam viską bandyti dėlioti į logišką ir prasmingą naratyvą, o kai kas taip ir lieka iš esmės nenaratyvu ir netgi nereikšminga tuo požiūriu, kad tai nenurodo nieko, tai *tik* yra. Tam tikriems žmonėms ilgainiui pradeda patikti toks savęs kankinimas – žiūrėti filmus atmerktomis akimis. Tada jie tampa nekomercinio kino mėgėjais.

Pabaigoje norisi prisiminti vieną sceną – „Šventųjų motorų“ įžangoje tarp kino teatre miegančių žiūrovų lėtai juda didelis, tamsus, seilėmis besitaškantis šuo. Savo gaivališkumu jis primena sapną. Galbūt tai yra visų, miegančių salėje, kolektyvinis sapnas. Instinktyvus nieko nepaisantis gyvenimo troškimas. Miegoti yra pavojinga. Atsibusti irgi yra pavojinga.

– AURELIJA AUŠKALNYTĖ –

Iš „Laiškų Gibranui“

▶Atkelta iš p. 1

XII.

Rožės lapas geba pats susiglamžyti, popieriaus lapas – ne. Džiūvimo suglamžytas rožės lapas dabar štai guli ant smulkiausio nominalo angliškos monetos, kuria mano sūnus sumokėjo už tarpukario durklą. Gražesnis ir už durklą, ir už monetą. Trys gražūs objektai: durklas, moneta, lapas. Trys galaktikos, susisiekiančios tik toje erdvėje, kuri yra mano ir kuri man kiek pražūtinga.

Kokie būtų lapų nominalai? Jie nelygiaverčiai, juk ne visi lapai mus vienodai perka. Kas juos lemia, Kahlili? Mirtis? Rožės, pirktos mylimai, lapas buvo sudžiūvęs, miręs. Ar mirtis gali būti gražesnė už Anglijos karalienės profilį ant monetos? Gali.

Bet štai dar durklas. Ta pati gražioji mirtis. Tuo lapu ir galąsiu tą durklą.

Bet štai dar popieriaus lapas. Kurio raidėse atsispaudė ta rožė. Ir, deja, durklas.

Bet štai dar medis už lango. Ir lapai po medį vaikšto.

XIII.

Yra daiktų, kuriuos pasistačius kambaryje pasikeičia visas vaizdas, lyg saulė būtų staiga nukritusi iš Zenito į Nadyrą. Kad ir nauja kėdė, ji sugeba viską pakeisti. Net *ta* kėdė, ant kurios niekas nesėdėjo ir nesėdės. Kodėl tavo laiškai Mei Ziadah nesugebėjo nieko pakeisti? Kodėl tai taip ilgam? Kodėl liks ir toliau? Kiekvienas tekstas turi baigtis tašku, jūsų nesibaigė. Viskas, kas pakeičiama, baigiasi.

Tuomet dedamas taškas. Tiesa, tai kito taško pradžia.

XIV.

Vėl žiūriu į savo kiemo slyvą, pasiekusią tokį medžio amžių, kai jis tampa nebe gamta, o architektūra. Į ją tupia mano ankstesniame laiške minėti paukščiai, tad ir paukščiai – ankstesni. Jie visada vaikai, jie nežino, kas yra būti ne vaiku. Kai sužino – miršta, bet tai trunka tik milisekundę.

Laiške Mei rašei: „Nebuvo žemėje žmogaus, kuris ką nors galėtų sukurti vienas, pats iš savęs, be jokio ryšio su kitais. Ir šiandien tarp mūsų neatsirastų tokio, kuriam pakaktų jėgų padaryti daugiau, nei užrašyti, ką jam kalba žmonės, tik taip, kad jie to net nepajustų.“

Paukščiai nepajunta, kad juos užrašau, nepajunta net – kad jie kalba. Jie vargšai mano vaikai. Kartais jie kalba dar tyliau, negu aš rašau.

XV.

Šiąnakt siautė trumpa audra, trumpos audros yra savaip jaukios. Pylė stiprus lietus, atrodė, kad tai gaisras, tik iš vandens. Ir kai suvokiau, kad tikrasis gaisras gali užgesinti šį, supratau ir kai kuriuos tavo laiškų Mei sakinius. Ligi tol nebuvau supratęs.

Ugnis gali užgesinti vandenį. Tik tai turi būti rami ugnis. Tuomet – ilgam.

XVI.

Tu mokei, kaip dera būti. Pranašas yra Mokytojas, per jį tu rodei kelią. Tik aš nebūsiu, kaip man dera. Būsiu, kaip man atsitiks.

ROKAS POVILIUS

man ir dievui per ankšta tavo burnoje

moterie
negaląsk į mane savo dantų
aš ne Kristaus kūnas
man gali nebepavykti prisikelti

na ir kas kad ne tokio gurmaniško skonio
na ir kas kad kraują ar vyną
ne taip lengva priderinti
bet pamaldžiai tavo gomurio glamonėjamas
ištirpstu ne prasčiau
už plotkelę

su mano laivu ir tavo tvanu
dar galime
išgelbėti šitą naktį

paukščiuko skrydis atidedamas

viešpatie šypsokis
kai tave fotografuoju
nebeslėpk savo pageltusių dantų
atsuk kitą žandą
tu visagalis
ne photoshop'as
paskutinės juostelės išryškinti nepavyko
eilėraščiai susiliejo
tad nejudėk dar šiek tiek pakentėk
liko nedaug tik pora tūkstančių metų
kai išmokęs įjungti laikmačio režimą
suspėsiu patekti į kadrą
mūsų nuotraukos atsidurs
ant naujausio testamento
numerio viršelio

kai atsarga gėdos pridaro

niekada nesu
buvęs laidotuvėse
profilaktiškai vengiu
nenoriu
kad mirtis
patektų į mane
difuzijos būdu

į savo teks užsukti
nors trumpam
iš mandagumo

ties kur aš miriau

tu perdozavai
kritai vos sulaukęs 27 puslapių
savo paties rašomoj
vienintelės tikros
tobulos
nepakeičiamos ideologijos
cenzūruojamoj knygoj
nesijaudink
tavim pasirūpinta
buvai įrištas į kietviršį
palaidotas pagal jūsiškių papročius
*su gastrolių mūzomis**
ir ištikimiausiais eilėraščiais
tapai knygų klubo nariu
sveikinu
tau paskirta Z. Vėlės premija
už pirmąją ir paskutiniąją knygą
kritikų atsiliepimai neblogi
bet pakartotinio leidimo nebus
1 egzemplioriaus tiražo
šiai rinkai per akis

**groupies*

ROSANA LUKAUSKAITĖ

Idealiai priglundantis gyvenimas

Aptekome majais
jų pasibaigusiais kalendoriais
ir pasenusiomis naujienomis
net geriausieji iš mūsų naktimis
dabar sapnuoja falocentristinius
neatpažintus skraidančius objektus
tikėjimas pasaulio pabaiga
priskirtinas testosteronui
kaip sakė Antony Hegarty
(jo inicialai kaip poezijos
mėgstamiausio tirono)
ateities feminizmas atstovaus
ne tik moterims
o aš
man vis dar patinka pratęsti save
plastiku
gal Rasa Lukauskaitė pavaduos mane
postapokaliptiniame pasaulyje
priėmusi kaip savo
mano idealiai priglundantį gyvenimą
tai tavo eilė perkelti šachmatų figūrą
sako mirtis
du är rädd *priduria gimtąja kalba*
„Ir bus tiktai mirtis, ir drėgnas sniegas
Ir muzika, ir nieko niekados"
cituoju T. Venclovos eilėraštį
nes nemėgstu rizikuoti
ir bijau pralošti

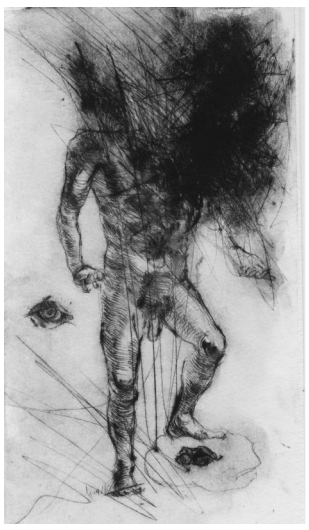
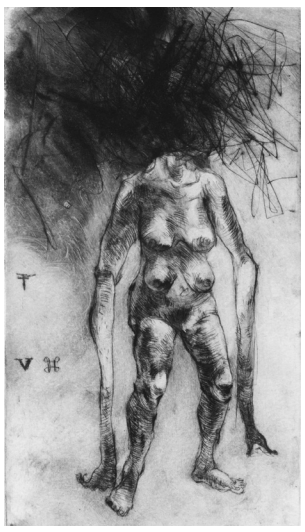

Roma Auškalnytė. Pirmieji. 2011

Erikas XIV : 2

žirnių sriuboje radau plauką
ir tik per plauką parplaukiau
į gimtąjį lėkštės krantą
aš gyvenu toli nuo gyvenimo
bet jaučiuosi sava
ten kur manęs dar niekada nebuvo
buvau pašautas
ir lindau atgal į motinos įsčias
visur būdavau pakviestas
bet nelaukiama
ne aš nesu paleistuvė
patraukite nuo manęs savo muzikinius įrašus
kaip matau jūs irgi gyvenate daiktų pasaulyje
ar pasiilgstate savo skėčio
mano poetės karjera baigiasi
ir man gėda man nuolat gėda
bet vis tiek nė iš tolo neprilygstu Gedai
aš mąstau taip fragmentiškai
kaip sakė Maiklas Džeksonas
mintys mus nuodija
arsenas tavo plaukų galiukuose
po penkių šimtų metų
per pusę padalintas karalius
netilpęs net ilgiausiame karste
diagnozė: ryžas

Tinklalaidė vargšams*

– šis lietuviškas žodis
paaiškėja tik išvertus jį į anglų kalbą
laikas priimti klausytojų skambučius
klausytojau nr. 1
– kokio dydžio jūsų Mikas gerbiamoji?
– geras klausimas
kažkas tarp Peliuko Mikio
ir Mikelandželo sakyčiau Mikė Pūkuotukas
klausytojau nr. 2
– ar rūkydama Mariją Chuaną meldžiatės
– melsdamasi rūkau ir rūkydama meldžiuosi
siunčiu į Dangų savo maldas dūminiais signalais
– kitas klausimas kodėl liovėtės dalintis savo
praeitų gyvenimų atsiminimais
maniau tai buvo įdomiausia ir intymiausia
laidos dalis
– nustojau kai supratau kad tai
pirmieji psichozės požymiai
bet liautis savimi tikėti yra sunkiau
negu maniau
o dabar laikas muzikinei pertraukėlei
girdėsite Bergmano filmo scenarijus kuriuos
skaito švediškai nemokantys žmonės
aš tikrai neturiu nieko savo
ačiū už klausimus
(šis dėkingumas taip retai atsimenamas
poezijoje)
taip pat norėčiau padėkoti
Valstybinei lietuvių kalbos komisijai

Mano negeriems

saugeras Saulas Williamsas
tai turėtų būti vienas žodis
vaistais nuo kosulio apipurkštas raidynas
išvedžiojamai į kiekvieno namus poezijai
– kur tas bernaitis save publikuoja?
bernardinuose.lt?
ar jis virtualus vienuolis?
ar jo ego *sutelpa* Google *paieškos rezultatuose?*
kam jis meldžiasi?
ar dažnai išeina pasižmonėti?
ar laiku sugr5´ta
(atleiskite, nežinau, kur dingo mano lietuviškumas)

reikia mažiau gert!
nepagirtas ne žmogus
piešdavo mokėsi fotografijos
paskui metė
pašaukimas jo nerado net po ąį metų
(atleiskite, lietuviškumas staiga prasiveržė su kaupu)

turbūt yra miestietis ir gyvena
geriau negu vienas trečdalis visuomenės
geriau negu du trečdaliai visuomenės
geriau negu aš
[pakartoti ironiškai]
ar tu lietuviško slemo *atstovė?*
nutilk!
[pakartoti griežtai]
kurią nors dieną išsirisiu iš šito poetinio
kokono ir virsiu druge *sau pačiai*

* *Podcast (angl.)* – skaitmeninio formato muzikinė laida arba pokalbis, parsisiunčiami iš interneto.

Nes jeigu tu perplaukti jūrą dėl Thomo More'o gali

Tommaso Campanella. *Saulės miestas*.
Iš lotynų k. vertė Janina Mažiulienė. V.: Vaga, 2013. 120 p.

Kai pagavau save mąstantį, kad utopijų žanras jau truputį išsivadėjo, o naujų vertimų senokai nemačiau (apie lietuvių kūrybą šiuo klausimu net neverta kalbėti), Mantas Junda, leidyklos „Vaga" rinkodaros ir pardavimų vadybininkas, kaip tikras distopinio romano antiherojus informavo mane apie ką tik išleistą „Saulės miestą". Še tau boba ir devintinės.

Matyt, Gintautui Mažeikiui ir Leonidui Donskiui jau atsibodo rašyti įžangas panašiems Renesanso, Naujųjų laikų leidiniams, tad šįkart juos pavaduoja ne kas kitas kaip „Prezidentės" ir „Prezidentės II" autorius Lauras Bielinis. Sveikas tad, Laurai, dar kartą.

Minėtasis L. Bielinis visai spalvingai aprašė graudų Tommaso Campanellos gyvenimą (įžanga taip ir pavadinta – „Vargšas Kampanela"). Vienuolis, paskelbtas eretiku, mąstytojas, mąstęs per giliai, visą gyvenimą slapstęsis ir kalėjęs išminčius – daug skambių epitetų galėtume prigalvoti nuoširdžiajam kariui Tommaso. Šiaip ar taip, kaip pamatysime, nieko itin radikalaus Campanellos žodžiuose nebuvo. Gal net greičiau mesteltos progresą stabdančios idėjos. Bent jau mąstant hedonistiškomis XXI a. sąvokomis.

„Saulės miesto" istorija labai panaši į aprašytą Thomo More'o. Čia jūreivis, grįžęs iš tolimos kelionės, pasakoja komiškajam svečių priėmėjui savo kelionės nuotykius. Komiškajam, nes, cituoju: „Papasakok man viską, kas tau nutiko per paskutinįjį plaukiojimą"; „Dabar kalbėk ir kalbėk nesustodamas, iš širdies prašau, tęsk!"; „Papasakok apie giminės pratęsimą." Aišku, tai tarsi ir būtovės, istorijos pėdsakai, nelyginant tarmės, iš kurių šaipytis lyg ir nepridera, bet kadangi mes nesame pagarbūs literatūrologai ir mėgstame daiktus vertinti šių dienų (nusidėvėjusia) verte, konstatuokime, kad svečių priėmėjas galėjo ir nebūti toks dorovingas klausytojas ir, jūrininkui toliau pučiant miglas, tarkim, trenkti mediniu bokalu jam per pakaušį.

Neišeina ignoruoti maloniai komunistinių rašytojo vienuolio polėkių (turbūt ne sutapimas ir tai, kad Tarybų laikais knyga buvo itin vertinama). Kartais net bjauru, kaip jis viską laiko bendra nuosavybe (net moteris), tam ieškodamas filosofinių paaiškinimų. Kita vertus, kas gi nesame pasvajoję apie laisvą Sekso Gyvenimo ir Draugystės sandraugą, paremtą ne žiedu ar bambagysle, o laisvu pasirinkimu, meile ne tik jam ar jai, o visiems ar visoms. Taip pat ganėtinai užknisa ekstrasocialistinės, pseudomokslinės gyvenimo normos, regulos: kada keltis, kada poruotis, kada treniruotis – nė minutės poilsio, nė akimirkos laisvesnių, svajingesnių minčių, kokios šiais laikais ir tegelbsti. Vienuoliško gyvenimo asketizmas Campanellos „Saulės miestą" paverčia ne svajinga utopija, o ganėtinai baisia vieta patekti, aštuntuoju (subtiliuoju) pragaro ratu.

Aišku, panašiai kaip aš mąsto panašūs į mane. O štai įvairiems totalitarinio režimo šalininkams Campanellos aprašyta socialinė santvarka tiktų tiek pat, kiek svogūnas prie silkės. Kad utopija už penkių minučių gali virsti distopija, įrodinėjo jau ne vienas, tačiau retam kuriam pavyko įrodyti atvirkštinį procesą, tai yra kad iš gerų norų sunku išslysti į socialines paraštes.

„Saulės miestas" iš savo žanrinių gentainių išsiskiria gana griežtai ir detaliai aprašyta valdymo sistema, hierarchija: „Vyriausiasis jų valdovas yra kunigas, jų kalba „Saulė", o mes jį vadintume Metafiziku. Jis yra vyriausioji galva visų, tiek kūniškų, tiek ir dvasinių reikalų, ir, sprendžiant visokius klausimus bei ginčus, jo žodis būna paskutinis. Jam prie šalies yra trys padėjėjai: *Pon*, *Sin* ir *Mor,* o mūsiškai tai – Galia, Išmintis ir meilė" (p. 30–31). Daugelyje kitų puslapių taip pat aprašomos minėtų *ponų* valdymo ir bendravimo subtilybės. Knygoje ruošiama dirva Apšvietos absoliutizmui, kad ir su priemaišom, liturginiam.

Gerai per kuprą Campanellai vožtelėkime už numerologijos, astrologijos platinimą ir paklusimą nesąmonėms. Jis, kaip pitagorininkai tamsesniais laikais, knygoje prisėjo beprotybės ir iliuzijų sėklų, negana to, dar žadėdamas tuos, kurie nesutiks valgyti išaugusių vaisių, sukapoti Cerberiui: „Būsimiesiems gimdytojams santykiauti neleidžiama tol, kol jie nesuvirškina maisto ir nepasimeldžia Dievui. Miegamuosiuose stovi puikios įžymiųjų vyrų statulos, į kurias įsižiūri moterys, o po to, žvelgdamos pro langą į dangų, meldžia Dievą dovanoti šaunų palikuonį. [...] Lytinio akto valandą nustato astrologas ir gydytojas, stengiamasi sugauti laiką, kai Venera ir Merkurijus pasisuka į rytus [...]" (p. 51–52).

Campanellos utopija apie religingą šalia Indijos saloje gyvenančios tautos gyvenimą neatsitiktinai man priminė kunigo Bronislovo Paltanavičiaus dvasinę kelionę, susitikimą su ateiviais, kur pastarieji taip pat giria Dievą Kūrėją, puikiai žino Jėzaus Kristaus žygius ir taip toliau. Turbūt tiek Paltanavičiaus ateiviai, tiek Campanellos salos gyventojai yra tas pat.

O šiaip gerai vien tai, kad leidyklos, leisdamos tokius senus ir keistokus kūrinius, nebijo rizikuoti.

MARIUS PLEČKAITIS 7,0/10

Slenkantys re(n)giniai ir skaitiniai

Literatūrinės Vilniaus slinktys 2013. Almanachas. Sudarė Aivaras Veiknys.
V.: „Naujosios Romuvos" fondas, 2013. 144 p.

Paskutiniams per ilgai užsitęsusios žiemos sniego kalnams slenkant į pažliugusius kelkraščius, tektoniniai judesiai prasideda ir literatūros kalnyne. Vilniaus žmones poezija užklumpa netikėtai – troleibuse, oro uoste. Nusikaltėliai poetai drumsčia skaidrų laukimo nerimą, brukte bruka niekuo dėtiems praeiviams žodžius, kurių pastarieji galbūt net nenori girdėti. Ir aš kuo puikiausiai juos suprantu, mat pati kartais slepiuosi nuo raidžių, garsų. Tokiais momentais mažų mažiausiai norisi, kad poezija, mėginant nuo jos prisidengti urbanistiniais peizažais, netikėtai mane susiradusi tvotų per ausį brutalaus megafono triukšmu.

Būtent taip, triukšmingai ir netikėtai, prasidėjo 2013-ųjų „Literatūrinių Vilniaus slinkčių" vyksmai. Kaip bebūtų, 2-uoju troleibusu tądien nevažiavau, oro uoste sparnų nekilnojau, tad „Literatūrinės Vilniaus slinktys" pirmiausiai atslinko almanacho pavidalu. Kadangi šiame almanache galima aptikti ir mano pačios tekstų, pernelyg girti tikriausiai būtų neetiška, smarkiai peikti irgi kažin kaip nepadoru. „Slinkčių" skaitymuose naktiniame LRT radijo eteryje Mindaugo Nastaravičiaus paklausta apie literatūros kritiką išsigyniau objektyvumo, taigi, apie šį jaunųjų kūrybos rinkinį ir vėl kalbu subjektyviai, nemėgindama atsiriboti nuo prisiminimų, įspūdžių, emocijų. Subjektyviai, tačiau kritiškai.

Trisdešimt trys autoriai – užtektinai, kad įsitikintum, jog rašančio jaunimo vis dar yra, kad apokaliptines pranašystes, bylojančias apie šios rūšies išnykimą, imtum vertinti atsargiau. Žinoma, almanache rasti vos šešetą prozininkų galbūt nėra itin pozityviai nuteikiantis ženklas, bet lietuviškos prozos nyksmo vien dėl to pranašauti gi nesiimsi; vis dėlto tai tėra tam tikra tendencija, kurios ištakų reikėtų ieškoti, matyt, ganėtinai toli, giliai, taigi, veikiau ne nauja tendencija, o netikėtai ištikusi neganda. Didesnį nerimą kelia galbūt dinozauriškas skaitytojų rūšies nykimas – kur jie? Snaudžia parimę viršum populiariausių pasaulio romaniūkščių, verkia su Coelho prie Piedros upės ar kaip nors išmaniai slepiasi nuo megafonų? Šitaip nerimauju ne be priežasties. Į Vilniaus mokytojų namų svetainėje vykusį almanacho pristatymą, atrodo, susirinko tik autoriai. Na, teisybę sakant, gal dar kai kurių iš jų antrosios pusės, vienas kitas vyresnės kartos rašantysis. Sėkmingai paskaitėme sau savo tekstus, išsidalinome almanachus – juos turbūt taip pat skaitysime tik patys.

Betgi ne viskas taip niauru. „Slinktys" slenka jau trečią kartą, vadinasi, reikalas nėra beviltiškas. Vilties teikia ir gan įdomus leidinio dizaino sprendimas, žinoma, visai ne dėl to, kad mėgstu žalią spalvą, o gal kaip tik dėl to. Įdomu regėti į paskutinius puslapius įslinkusias fotografijas iš praėjusių metų renginio, įdomu skaityti ne iš eilės pagal autorių vardus sudėliotus tekstus. Tiesa, toks tematinio tekstų koliažo sprendimas rizikingas, bet šįkart ganėtinai vykęs. Mažiau pavykęs bandymas sujungti tekstus M. K. Čiurlionio menų mokyklos moksleivių kūriniais – abstrakcijos pro akis praslenka per daug neužkliūdamos, o štai linksmai besišypsantis vaikas po nelinksmu Haroldo Baubino eilėraščiu atrodo itin komiškai. Panašiai nutinka ir su kita ne abstrakcija, kuri gal ir tinkama paskutinei almanacho daliai „Tokiais laikais kaip šie" pradėti, tačiau surasti sąsajų su šalimais esančia Vainiaus Bako „Neraugintos duonos daina" vargiai pavyksta. Tokie vizualiniai neatitikimai primena muzikinius neatitikimus, girdėtus almanacho pristatyme. Skaitomus visai neblogus tekstus pamėginta sujungti dažnai nelabai vykusiomis bardiškojo pobūdžio dainomis. Ironiška, kad muzikos ir tekstų dermė buvo aptarta keliomis valandomis anksčiau vykusioje diskusijoje, viename iš „Slinkčių" renginių. Šiuo atveju galima teisintis laiko stoka, juk per porą valandų programos nepakeisi (o gal?), belieka tikėtis, kad pokyčiai atslinks ateityje.

Taigi, apie tekstus, apie rašančiuosius nusikaltėlius. „Svarbiausia čia – kuo tiksliau atkurti minėto nusikaltėlio bruožus ar net nusikaltimo aplinkybes", – rašo almanacho sudarytojas Aivaras Veiknys. Nusikaltėlių bruožai ryškėja raidžių kontūrais, tampa atpažįstami, keletui nusikaltėlių netgi pavyksta prisijaukinti skaitytoją, kad šis išdrįstų pripažinti ar paneigti svetimą kaltę. Geriausiai sekasi nebijantiems tikrumo, leidžiantiems man, nepažįstamajai, patirti archetipines jausenas naujai. Eilėraščiai slenka skirtingomis trajektorijomis, įvairovė čia veikia tarsi maskuojamasis pieštukas, kuriuo mėginama paslėpti vienur kitur išlendančius kokybinius nelygumus, ir kartais tai padaryti beveik pavyksta. Nepalieka nuojauta, kad padidinus stilistinės įvairovės koeficientą rezultatas dar labiau džiugintų. Aišku, tokiu atveju kyla pavojus įkristi į netikėtai atsivėrusias idėjines prarajas, betgi visas skyles galima užlopyti. Gerokai pasistengus – net ir tektonines.

Giriu almanacho tekstus už tai, kad jie atslenka į mano rankas taikiu balto popieriaus pavidalu, kad netikėtai neužpuola tada, kai norisi nuo jų pasislėpti. Nors niekad negali žinoti, kada ir kur, pasivertęs gavelišku balandžiu, kuris vienas iš jų tvos sparnu per ausį.

– AGNĖ ALIJAUSKAITĖ –

Jei įsivaizduotume, kad esame vieno didelio akinamai mėlyno oro baliono keleiviai, skrendantys kur nors į literatūriškuosius Šiaurės Atėnus, atgal į ištakas, mums užgniaužtų kvapą dėl atsiveriančių vaizdų, reljefiško landšafto, būtinai įsikibtume kits kitam į parankę, šnibždėtume dievų vardus ir pravardes ir išvystume nuostabią šalį, idealią intelekto ir žaismo santarvę, kur laikas – tik menkas mažmožis, o svarbiausia – Kūryba, pasijustume tikri geradariai, kad paaukojame 2 proc. savo pajamų mokesčio šiam kilniam tikslui pasiekti. Juk taip smagu išvysti tai, prie ko kūrimo prisidėjome.

Formą FR0512 (paramos gavėjas VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas", kodas 124624678) galima užpildyti internetu www.vmi.lt.

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas"

ŠIAURĖS KAMPAS

De Sade'as. Įvadas į perversijos etiką

Pradėti skaityti de Sade'ą mokyklos suole dažniausiai paskatina vien faktas, kad jo tekstai niekada neatsidurtų literatūros vadovėliuose. Tačiau greitai imi suprasti, kad mokykla – sadistiška institucija, ir jei de Sade'o tekstams kur ir vieta, tai visų pirma – mokyklos vadovėliuose. Pagaliau juk „Filosofija buduare" – edukacinis veikalas.

Institucija *per se* yra sadistiška – mokykla, bažnyčia, teismas, bankas – ir tai nėra jokia naujiena. De Sade'o genialumas, anot Pierre'o Klossowskio, tas, kad jis ėmė vaizduoti iškrypėlį už viešnamio ribų. De Sade'as perkelia jį iš socialinio paribio ir apgyvendina kasdieniame *Lebenswelt*, personifikuodamas instituciją, prievartaujančią bendruomeninę substanciją, „iškelia iškrypėlį iš konvencionalios amoraliosios visuomenės ir ypač iš viešnamio. Čia de Sade'as išsiskiria su literatūrine libertinizmo tradicija ir įveda perversijos temą vaizduodamas įprastas gyvenimo grimasas. Savo personažą jis apgyvendina kasdieniame pasaulyje; jis randa jį institucijose, atsitiktinėse socialinio gyvenimo aplinkybėse. Taip pasaulis atsiveria kaip *locus*, kuriame verifikuojami slapti universalios prostitucijos įstatymai. De Sade'as šitaip mąsto kontrbendrybę kaip implicitiškai glūdinčią egzistuojančioje bendrybėje ne tam, kad kritikuotų institucijas, bet kad pademonstruotų, jog institucijos pačios savaime užtikrina perversijos triumfą."[1]

Ši intuicija, esą moralinės normos suponuoja amoralumo galimybę, esą draudime glūdi draudimo transgresija, turėtų būti suprasta taip, kad tik tada, kai draudimas ištariamas, atsiranda transgresijos troškimas; iki įstatymo ištarimo troškimas pažeisti įstatymą yra neįmanomas. De Sade'o tikslas – steigti perversijos universalumą. Dėl šios priežasties jis nekuria naujos kalbos, o vartoja konvencionaliąją normatyvinę kalbą: jo projektas yra deskriptyvus, o ne revizionistinis, t. y. jis nesiūlo revoliucinės utopijos, eksplicitiškai kritikuodamas institucijas, jis veikiau atskleidžia jo dienos moralinių normų konsteliacijoje glūdintį tų normų *antinormiškumą*, ir būtent todėl jo iškrypėliai yra dvasininkai, teisėjai, bankininkai. Pagrindinė „120 Sodomos dienų" naratorė, sena prostitutė Diuklo, pasakoja savo seksualinio gyvenimo istoriją – vaikystėje ji buvo seksualiai išnaudojama dvasininkų, vėliau teisininkų ir finansininkų; tarsi ji būtų buvusi žaginama Hegelio įvardintos trinarės „moralinės substancijos" (šeima, pilietinė visuomenė, valstybė). Jos istorijų įkvėpti orgijų dalyviai ima atkartoti nupasakotus siužetus: šis fantazijos pavertimas realybe, teorijos pritaikymas praktikoje nereiškia, kad Diuklo funkcionuoja kaip orgijos dalyvių fantazijos mediumas; jiems reikia moralinio autoriteto, kurį reprezentuoja Diuklo vaikystės žagintojai, o vėliau jos klientai, – Dievo (Bažnyčios tarnai), Įstatymo (teisininkai) ir kapitalo (bankininkai), – jiems reikia, kad autoritetas ištartų įsakymą valgyti išmatas. Tai yra įteisinimo klausimas, ir būtent šio klausimo atžvilgiu reikėtų suprasti Simone de Beauvoir ištarą, kad filosofinės dedukcijos de Sade'o herojus veikia kaip afrodiziakas.

De Sade'o blogio utopija veikiau turėtų būti suvokta kaip fantazija, kuri ne tiek projektuojama į ateitį, kiek siejama su sentimentalia žmogaus būklės gamtinėmis sąlygomis vizija, kaip flirtas su Hobbesu, Locke'u, Rousseau, kurių doktrinas jis perfrazuoja. Kultūra žmogui – kaip arborikultūra medžiams, teigia Dolmansė, o paklaustas, koks skirtumas tarp gyvūno ir žmogaus, atsako – jokio. De Sade'o herojų utopija yra absoliutaus blogio utopija; kaip teigia Klossowskis, blogio egzistavimas pasaulyje suteikia de Sade'ui pretekstą šmeižti Dievą, amžinai kaltąjį narį – pirminį agresorių, ir dėl šio tikslo mintis nuolat apeliuoja į moralines kategorijas kaip į paktą, kurį Dievas pažeidė. Dolmansė kuriama utopija vaizduoja visuomenę, kurioje kiekvienas atsiduotų visuotinei prostitucijai, žmogžudystė būtų nebaudžiama, o moterimi galėtų naudotis bet kas ir bet kada, ir tie, kas šia vizija piktinasi, yra dviveidžiai: pirma, jie pateisina mirties bausmę, kitaip tariant, jie įteisina žmogžudystę; antra, jie įkalina moterį buityje, be to, jie atima iš jos seksualinio pasitenkinimo galimybę. Jei tikėsime Simone de Beauvoir, šioje fantazijoje glūdintis pranešimas yra toks: kadangi libertinizmas yra motyvuotas paniekos, jo praktika prarastų savo reikšmę pasaulyje, kuriame nebūtų neapykantos.

•

De Sade'o romanai nuobodūs, aprašymai mechaniški ir pasikartojantys. Tai veikiau iškrypėlių tezės, įpinamos į orgijas, kurios de Sade'ą daro įdomų kaip filosofą. Pasikartojantys sekso scenų aprašymai veikiau yra sokratiškojo *elenchus* metodo alegorija – kiekvienas orgazmas tarsi *impasse*, verčiantis vėl viską pradėti iš naujo, žinant, kad galutinis tikslas nepasiekiamas.

De Sade'as perima XVIII a. materialistų – d'Holbacho, Helvetijaus, La Mettrie – žiūrą, kad materija nuolat juda, pašalinančią Dievo egzistavimo būtinybę ir teigiančią, kad reikia ištirti šio judėjimo dėsnius, ir tuomet žmogus galės pajungti gamtą, tapti racionalus ir sukurti klestinčią visuomenę. Tačiau de Sade'ui, anot Klossowskio, tai reiškia žmonijos tragediją; moralės kategorijos neegzistuoja gamtoje, jos yra, kaip teigė Spinoza, mėgstamiausias de Sade'o filosofas, viso labo mąstymo modusai. Spinozai tai, ką mes laikome blogiu ir gėriu, implicitiškai glūdi substancijos-gamtos imanencijoje, tad iš tikro neadekvatu tai vadinti gėriu ir blogiu. Tačiau de Sade'ui gamta reprezentuoja blogį, ir dėl to ji tampa atsakinga už žmonių kančią.

Kadangi gamtos absoliutas pakeičia krikščioniškąjį Dievą, gamta tampa atsakinga už mūsų kančią. De Sade'o herojai siekia suspenduoti save gamtos absoliute ir pajungti savo kūnus jos įstatymams. Hercogas de Blanži apibūdina save kaip mašiną gamtos rankose, privalančią paklusti jos dėsniams. Tačiau, suabsoliutindami gamtą, pasyviai atsiduodami jos veikimo principams, de Sade'o herojai taip pat jaučia neapykantą gamtai ir stengiasi ją pavergti. Ir čia jis nepajėgė priimti Spinozos skirties tarp *natura naturans* (aktyvios gamtos) ir *natura naturata* (pasyvios gamtos) su stojišku filosofo optimizmu. De Sade'as negalėjo susitaikyti su Spinozos determinizmu: taip, de Sade'o iškrypėliai teigia esantys pasyvūs gamtos įrankiai, begalinės priežastinės įvykių sekos marionetės ir kad nusikaltimai, kuriuos jie vykdo, yra imanentiškai būtini gamtos atžvilgiu. Tačiau Spinoza buvo įsitikinęs, kad, steigdami save kaip racionalius, savo emocijas adekvačiai suvokiančius ir visa ką traktuojančius kaip būtinai ir determinuotai besireiškiančius substancijos afektus, mes galime išvengti skausmo ir nuraminti savo emocijas. Spinozos „Etikos" V dalies 18 teorema teigia: „Niekas negali Dievo neapkęsti", o šios teoremos pastaboje jis rašo, esą net pažindami Dievą kaip sielvarto priežastį mes turėtume džiaugtis. De Sade'as čia su Spinoza sutikti nelinkęs. Jo herojų ateizmas kyla iš resentimento, iš nusivylimo Dievu: Dievas, suteikiantis tiek kančios, negali egzistuoti; *jie nekenčia Dievo todėl, kad jo nėra;* Dievas negalėtų sukurti pasaulio, kupino kančios. Viena pirmųjų pamokų, kurią buduaro licėjuje išmoksta Eugenija, – tai keikti Dievą patiriant orgazmą.

Žmogaus gyvybė yra bevertė – išvada, kurią siūlo de Sade'o antropocentrizmo kritika. Įvykdyti žmogžudystę reiškia tarnauti gamtos impulsams, atsiduoti pitagoriškajai metempsichozei. Kaip teigia Dolmansė, *gamta pataria žudyti*. Žmogžudystė yra nusikaltimas tiek, kiek amžinoji sielų transmutacija – nusikaltimas. Gamta, visai kaip hėgeliškoji *Geist*, steigianti save per savo skleidimosi momentų negaciją ir taip artėjanti prie absoliutaus pažinimo ir laisvės, siekia savo kuriamosios energijos išlaisvinimo naikindama savo materialius kūrinius, jos judėjimas naikina jos kuriamus objektus, jos kuriamoji galia yra naikinamoji galia, todėl ir de Sade'ui gyvenimo principas yra mirties principas; jo herojai atsiduoda šiam gamtos judėjimui pajungdami savo kūnus fizinei kančiai, siekdami išvaduoti troškimą iš jo objektų: Klossowskis čia įžvelgia sąsajų su manicheizmo doktrina, pasak kurios, materija yra sielos nuopuolis. Tačiau de Sade'o herojai pasmerkti niekada neišsivaduoti iš geismo objektų ir likti pririšti prie savojo *objet petit a* – troškimo objekto, kurio neįmanoma pasiekti: paskutinėje „Filosofijos buduare" scenoje Eugenija ir Dolmansė užsiuva Eugenijos motinos vaginą ir išangę – fundamentalus incesto su motina troškimas lieka tabu.

•

„Tas, kuris tau tarnauja, stengiasi ne dėl to, kad suteiktų tau malonumą; jo tikslas yra įgyti viršenybę, priverčiant tave jam įsiskolinti. Tad aš klausiu: kokia šito prasmė? Tarnaudamas tau, jis nesako: aš tau tarnauju, nes noriu tau gero. Ne, jis paprasčiausiai teigia: aš priverčiu tave įsipareigoti, kad tave pažeminčiau ir išaukštinčiau save."[2] Viena vertus, čia kalbama apie pareigą kitam; de Sade'as puikiai žino vieną centrinių Spinozos teiginių – visa, ką žmonės daro, daro vedami naudos sau. De Sade'as ragina atsikratyti šios veidmainystės. Diuklo įsitikinusi, kad atjauta ir nesuinteresuota pagalba kitam prieštarauja gamtos dėsniams. Maža to, finansininkas Diursė netgi tvirtina, esą žmonės vargšams dažniausiai padeda, nes tai jiems leidžia pasijusti viršesniems: „Tai palyginimo malonumas, malonumas, kuris gali gimti tik regint varguolius. [...] vien vaizdas žmogaus, kuris negali mėgautis net menkiausia dalimi to, kuo aš mėgaujuosi, žmogaus, pasmerkto kančiai, yra tai, iš ko kyla džiaugsmas, kai gali sau pasakyti: „Aš esu laimingesnis už jį." Kai randame žmones esant lygius ir kai šie skirtumai neegzistuoja, laimė taip pat niekada negali egzistuoti. Tai istorija žmogaus, kuris puikiai žino, ko yra verta sveikata, pasveikus po sunkios ligos."[3] Jei trečiasis pasaulis neegzistuotų, jį reikėtų sukurti?

Kita vertus, de Sade'as čia aprašo tai, ką praėjus porai dešimtmečių nuo „120 Sodomos dienų" gimimo Hegelis apibūdino kaip pono ir vergo dialektiką. Anot Hegelio, pono sąmonė gali steigtis tik apibrėždama save per kitą: jo sąmonei reikalinga vergo sąmonė ir *vice versa* – vergas suvokia save visų pirma kaip pono *kitą* ir pajungia poną amžinon skolon.

Kaip pagalba kitam kyla iš savanaudiškų tikslų, taip ir baudžiant kitą kankintojas objektyvuoja savo kančią ir baudžia save; Sen Fonas, kuris siekia priversti kentėti kitą, nes kenčia pats, norėtų pratęsti šią kančią iki amžinybės; kankintojas identifikuojasi su auka (vėliau Sen Fonas pats savo noru nuplakamas) – jis kankina save kitame; mat *ego* yra objektas – subjektyvi vienuma projektuojama į kitą vaizdinį (*ego* tai išgyvena jau *veidrodžio stadijoje)*. Maža to, mano kančia lygiai tokiu pat principu yra sukelta Dievo – Dievas kankina mane, aš kankinu kitą. Darydamas bloga kitam aš padarau Dievą laimingą; kitam daromas blogis daro mane laimingą, kaip kad Dievas tampa laimingas darydamas bloga man. Šiuo požiūriu Motina Teresė yra ideali sadistiška figūra; anot jos, mirštančiųjų kančia juos priartina prie Kristaus; tačiau čia glūdi kur kas subtilesnė dialektika: fetišizuodama jų kančią ji priartėjo prie Kristaus kančios per juos; ir interiorizuodama jų kančią ji virtualiai kankino save. „Kankindamas savo troškimo objektą, kad įgytų malonumą iš jo kančios, ištvirkėlis reprezentuoja sau savo paties kančią, save patį kaip kankinamą ir šitaip jis taip pat reprezentuoja savo paties bausmę."[4]

Tokia tad de Sade'o krikščioniškosios meilės kritika. Laikyti jį erotiniu rašytoju, vietoj *agapės* iškeliančiu *erosą*, būtų klaidinga (ko jau ko, o erotikos jo romanuose sunku atrasti). Nėra de Sade'as ir tragedijos kūrėjas: jo orgijos toli gražu ne dionisiškos; čia intoksikuojantis yra šaltas racionalus protas. Šalta logika pakeičia tragiškąjį chorą (sieną, skiriančią tragediją nuo realybės ir išsaugančią idealią poetinę laisvę (Schilleris), disocijuojantį subjektą nuo *niekio* intensyvumo, ir orgazmas čia tikrai nėra katarsis, funkcionuojantis kaip bendruomenę suartinanti patirtis, kaip *philia* injekcija, išgyvenama stebint nepelnytą herojaus kančią. Ko de Sade'ui nepavyko padaryti, kaip rašė Simone de Beauvoir, tai paversti nepakeliamą gyvenimo faktiškumą teatru.

– JURGIS VININGAS –

[1] Klossowski, P., *Sade My Neighbour*, trans. Lingis, A., London: Quartet Books, 1992, p. 26.
[2] Marquis de Sade, *120 Days of Sodom and Other Writings*, trans. Wainhouse, A. and Seaver, R., New York: Grove Press, 1966, p. 431.
[3] *120 Days of Sodom and Other Writings*, p. 361.
[4] *Sade My Neighbour*, p. 79.

Nacionalinė klasika teatre kaip neįtikėtina avantiūra

Ar gali būti taip, kad spektaklis per paskutines repeticijas būtų filmuojamas, kad išliktų bent vaizdo įrašas, jei jis paskutinę minutę būtų „režimo“ uždraustas, – bet gausybę jo nuotraukų pirmasis išspausdina vienas iš pagrindinių „oficiozų“? Ar gali būti taip, kad spektaklyje vaidinanti aktorė sakytų, jog pagaliau išsipildė svajonės, atvedusios ją į teatrą, bet vis kartotų – šitas spektaklis yra tikra avantiūra? Šitokios kontroversijos lydėjo Ramunės Kudzmanaitės naujausią spektaklį, pastatytą Minske.

Balandžio 17 ir 18 d. Baltarusijos sostinėje įvyko spektaklio pagal Adomo Mickevičiaus poemą „Vėlinės“, pastatyto lietuvių kūrybinės grupės (Marijaus Jacovskio scenografija, Fausto Latėno muzika, Nadeždos Gultiajevos kostiumai), premjera. Žiūrovai, kurių didelę dalį sudarė Minsko teatrinis elitas (mieste yra 9 teatrai, neminint grupių), į spektaklio premjerą rinkosi įspūdinga erdve išsiskiriančioje salėje, esančioje Profsąjungų kultūros rūmuose. Ateinantį teatrinį sezoną, rudenį, vadinamasis „Teatras Č“ (Andrejaus Čiorno teatras; beje, jis prisistatė kaip gimęs pasaulyje žinomo teatro mieste – Panevėžyje) spektaklį rodys didžiuosiuose Baltarusijos miestuose.

Jau teko išgirsti nuomonių, kad tai įdomiausias šį teatrinį sezoną Minske pastatytas spektaklis. Žinoma, premjerai įvykus prieš pat sezono pabaigą, jis su visa jėga išsiskleis rudenį, prieš Vėlines, įgydamas naujų, kaip pasakytume šiuolaikinės analizės kalba, tarptekstinių ryšių ir prasmių. Tik kontekstas ne toks, kad būtų galima ramiai preparuoti naudojant semiotinius instrumentus. Baltarusijoje pagrindinis tekstas ir kontekstas – didžiulė įtampa, kokia buvo nebent A. Mickevičiaus laikais Rusijos imperijoje, kai apie žmonių likimų lūžius maištuose, karuose ir revoliucijose jis rašė su romantizmo gėla, pakylėjusia jo kūrybą iki metafizinių lygmenų.

Jungtys ir fragmentiškumas

Pirmoji žiūrovų, netgi kultūrinio elito, reakcija buvo nuostaba, nes, kaip sakė žinomas kultūrologas ir slavistikos profesorius Vadimas Salejevas, ši interpretacija peržengė bet kokias įsivaizdavimo, kaip galėtų būti šiuolaikiniame teatre pastatyta A. Mickevičiaus poema, ribas. Jis labai įžvalgiai pasakė, kad jeigu spektaklis bus laikomas fragmentišku, reikia susipažinti su „Vėlinių“ rašymo istorija – pati poema yra skirtingais laikotarpiais rašytas ir publikuotas sudėtingas literatūrinis darinys. (Pirmiausia A. Mickevičius parašė II, paskui – IV dalį. Tokios „Vėlinės“ pasirodė antrame A. Mickevičiaus poezijos tome 1823 m. „Vėlinės“ ir liko nebaigtas darbas, net po to, kai po 1830–1831 m. sukilimo pralaimėjimo gyvendamas Dresdene ir Paryžiuje A. Mickevičius parašė dar vieną – trečiąją – „Vėlinių“ dalį.)

Visi, su kuo teko kalbėtis, dėl vienų ar kitų priežasčių tvirtina, kad labai skiriasi dvi šio spektaklio dalys. Svetlana Anikej (Akademinis nacionalinis J. Kupalos dramos teatras) ir Julija Kaduškevič (M. Gorkio dramos teatras) sakė, kad šioms dalims reikia skirtingų vaidybinių gebėjimų, ir joms antroji, kaip įvardijo, dramatiška dalis atrodė lengvesnė, labiau pažįstama nei pirmoji – „poetinė“. Pastarajai reikėję įvairiausių improvizacinių gebėjimų, kurių Baltarusijos teatruose nėra tiek reikalaujama.

Tačiau nustebino režisierės sugebėjimas apie sudėtingus dalykus kalbėti labai paprastai, suteikta galimybė klysti, išsakyti savo nuomonę. Spektaklio kūrimas buvo valandos, dėl kurių jaunystėje pasirenkama aktoriaus profesija, – taip bendrą darbą su režisiere R. Kudzmanaite apibūdino S. Anikej. Dviejų veiksmų spektaklį iš tiesų sudaro trys stambesni sceniniai fragmentai: vėlių prisišaukimo burtais „eksperimentas“, smalsaujant, kas žmogaus laukia anapus; nežemiškas meilės kančias išgyvenančio Gustavo-Konrado, kuris taip pat žmonių pasauliui virtęs šmėkla, monodrama; šiandieninį pilietiškumą provokuojantys monologai, kuriais išsakomas romantizmo epochai būdingas visa apimantis individų dvasinis maištas, A. Mickevičiaus susietas su politiniu Lenkijos vadavimusi iš Rusijos imperijos gniaužtų, jo išprovokuota žiauria Rusijos carinio režimo reakcija: buvo įkalinti ir ištremti į Sibiro rūdos kasyklas Vilniaus universiteto studentai. Literatūriniu požiūriu A. Mickevičiaus kūrinys yra aukštojo stiliaus literatūra, jis rašytas orientuojantis į ano meto europinius literatūros standartus. Atpažįstami evangelijų, antikos literatūros motyvai, netgi darė įtakos populiarusis to meto kūrinys – J. W. Goethės „Jaunojo Verterio kančios“.

Baltarusija gi iki pat Minsko tebeišlieka mėlynų skurdžių trobelių su raižytomis langinėmis, kurios tebeegzistuoja ir XXI a., šalis. Todėl nenuostabu, kad pasiūlyti pastatyti A. Mickevičiaus kūrinį šiuolaikiniame teatre galėjo tik tokia asmenybė kaip Jurijus Žigamontas – aktorius, vedantis nepaprasto populiarumo televizijos laidą „Diletanto kelionės“ apie įvairias Baltarusijos vietoves, tikintis jos gyvybingumu ir tuo, kad yra galima šiuolaikiška istorinės praeities recepcija.

Tačiau šiems kraštutinumams subalansuoti „Vėlinių“ spektaklio prodiuseris nusprendė ieškoti teatro menininkų Lietuvoje. Galima spėti, jog todėl, kad atvykėliai iš kitos šalies sostinės (beje, nuo Minsko esančios už mažiau nei 200 km) sugebėtų atsiriboti nuo kaustančios šio klasiko adoracijos, „Vėlinių“ kaip itin įpareigojančio kūrinio. Juokingas paradoksas, bet atvykus į Baltarusiją galima sužinoti, kad šis europietiškojo romantizmo klasikas yra... baltarusis, nes juk gimė Zaosėje (1798) prie Naugarduko, dabartinės Baltarusijos teritorijoje. Tačiau – toliau plėtojant mintį apie juokingą paradoksą – tada lietuvis Minske gali atsiversti knygą su užrašu „Дзяды“ ne tokia virpančia ranka, kaip tai darytų „vietinio“ teatro atstovas. Ar komplekso, kuris yra priešybė *hybris* (puikybei), turėjimas yra vien tik blogybė, reikėtų daug kalbėti, bet šiuo atveju tenka pasakyti: nuo to, kas pretenzinga ir reiškiasi kaip kraštutinumas, baltarusių atsitraukiama be išlygų. O teatras... negali nebūti bent šiek tiek narciziškas, provokuojantis... avantiūra.

„Kas gi bus čia?“

Pirmiausia spektaklis padarytas labiau moteriškas. Kaip teigia „Vėlinių“ vertėjas į baltarusių kalbą Sergejus Minskevičius, padarytas netikėtas dalykas: burtininkas virto moterimi burtininke. O moteriškosios lyties burtininkė, žinoma, pakeitė visą spektaklio atmosferą.

Kitas iš karto į akis krintantis ypatumas – žmonių grupės kaip vieno „organizmo“ veikimas scenoje. Kaip buvo minėta, baltarusiai yra atėję į „miesto civilizaciją“ iš dalies tebeišlikdami kaimo bendruomenė, žmonėms tebėra itin svarbu priklausyti grupei. Režisierė perprato šį pasaulėjautos ypatumą ir perteikė scenoje. Fizinė distancija tarp aktorių nuolat yra minimali, nors scena grandiozinė, o, keliems susiglaudus į neišskiriamą krūvą ir apsikabinus, skubiai įsiterpia ir tas, kuris liko vienas. Įsispraudžia kaip gyvūnėlis į šiltų kūnų krūvą. Spektaklis prasideda prie lango susispaudusių žmonių mizanscena (įstiklintą jo rėmą laiko patys aktoriai). Ir baigiasi panašia kolektyvinio veikimo mizanscena, kai prie vandens šaltinio laistomos sausos medelių šakos, kiekvienam tikintis dar atgaivinti savo „kiparisą“. Tie žmonės gali atrodyti tikri vargetos, bet jie bendruomenė – prilaiko, palaiko, liečia ir tiesiog liečiasi vienas prie kito, veikiant gyvųjų tarpusavio artumo instinktui.

Pirmasis spektaklio veiksmas yra dar tik pirmasis moralinių tiesų analizės lygmuo. Jis pagrįstas II poemos dalimi, kurioje A. Mickevičius pateikia archajiškų Vėlinių apeigų vaizdinius. Kaimo žmonės ne šiaip atlieka ritualą, kurio prasmė iš dalies ir jiems buvo nebežinoma, – tokie archajiški tie ritualai. Jie imasi uždraustos, bet jiems patiems egzistenciškai svarbios veiklos – išnaudoti metų cikle kartą pasitaikančią progą susisiekti su anapusiniu pasauliu. Vėlės, esant tokiai pasaulėžiūrai, po mirties išlieka šiame pasaulyje, viename iš keturių pagrindinių jo gaivalų – ore, vandenyje, ugnyje ar žemėje. Pagal naivius pirmykštėje bendruomenėje gimusius įsitikinimus vėlėms, kaip ir gyviesiems, reikia valgyti ir gerti. Kol nepakliuvusios į rojų, jos tebekenčia kūno kančias.

Tačiau išsikviestosios vėlės perteikia savo įgytą žinojimą ir apie dvasines reikmes: bus atlyginta už tai, koks buvai. Gyvenime plevenai be rūpesčių kaip drugelis (taip gali gyventi iš tiesų tik vaikai), tai rojun nepateksi, nes jo nesi vertas. Taigi pirmykščiai religiniai vaizdiniai perauga į moralumo temą, vertinami psichologiniai žmonių tarpusavio ryšiai, kuriems, atrodytų, dar nebuvo galimybių skleistis.

Spektaklis prasideda tuo, kad šita mažytė žmonių bendruomenė imasi magijos – jiems didžiulio dvasinio eksperimento – prisišaukti vėles, kurios yra nuplasnojusios už kasdienio gyvenimo ribų, bet raudonu siūlu tebepririštos prie būtojo gyvenimo. Tam pasitelkiami retai naudojami, bet vis dėlto įprasti net kaimo buityje daiktai – žvakės, veidrodžiai ir veidrodėliai. Viskas „vyksta realiajame laike“, ir salei reikia įsitempus ilgokai laukti, kol vėlelės priviliojamos keisčiausia aktorių elgsena ir būrimų „strategijomis“. Ūbauja pelėda – žmogiškajame gyvenime buvusi baudžiauninkė, kurią maldaujančią duonos ponas nuvarė nuo savo vartų ir kuri būdama nėščia sušalo sniege kartu su kūdikėliu. O ponui pačiam numirus jo siela klaidžioja dausose, panašiose į skaistyklą, ir niekada nepateks į rojų. Dabar jau jis pasmerktas patirti būtent bado kančią. Vėlinės yra ta diena, kai nepatekusieji į rojų pamaitinami duonos trupiniais ir keliais pieno lašais. Tačiau šita vėlė sutinkama tik varnų ir pelėdų, kurios pasiruošusios ne tik išplėšti iš jo mažiausią duonos trupinėlį, bet ir draskyti bei ryti jo kūną. Žmoniškumo tema – tai ji sutramdė bet kokį išankstinį priešiškumą ir suvienijo daugiatautę šio spektaklio bendruomenę.

Režisierė labai vykusiai akcentavo tą išlikusią vėlių gyvenimo fizinę jungtį su žmonių pasauliu ir būtent ji „sukabino“ A. Mickevičiaus kūrinį su spektaklio „čia ir dabar“. Vėlėms tebesinori valgyti, jos jaučia troškulį, joms skauda – todėl spektaklis prasideda kaip realistinės dramos įkūnijimas: nelaimių nepatyrusiems vaikeliams įduodami jų prašomi garstyčių grūdeliai byra stambiais „sceniškais“ gabaliukais, o tą nekenčiamą pono vėlę užkapoti pasiruošę paukščiai yra šiaudinukai ir aktoriai juos laiko kaip lėlių teatro figūrėles.

A. Mickevičiaus poemoje kaip antikinėje dramoje yra choras, o čia veikia kaimo žmoneliai, kurie kiek primena vaikams skirto spektaklio personažus. N. Gultiajevos kostiumai šiuo požiūriu suvaidina ypatingą transformuojantį vaidmenį, ir skurdo mačiusiai baltarusių daliai lengviau tapatintis su matomais ant scenos veikėjais, dėvinčiais ausines, vatinukus, ilgaaulius. N. Gultiajeva yra nužiūrėjusi, kokios buvo pagrindinės slavų aprangos detalės, išlikusios iki pat XXI a. Minkštos pilkos vilnonės skaros (ir grakščiai staipomasi su skara ant pečių, ir pridengiamas nėščiosios pilvas), plonos suknelės, dėvimos ant kelnių. O burtininkė ryši ypač dėmesį patraukiančia skarele – „japoniška“ ar „amerikoniška“? – atkeliaudavusia siuntiniuose per geležinę uždangą, gal labiausiai Rytų Europoje paplitusio dizaino – skarelės kraštai įrėminti žalių, mėlynų ir raudonų vertikalių juostelių apvadu, o viduryje – aukso siūlais ataustі ornamentai. Tokia balaganiška apranga „nuleidžia ant žemės“, antra vertus, drabužėliai sumodeliuoti taip, kad kartais dėl kokios nors neįprastos detalės kostiumas tampa gražus, lyg būtų skirtas podiumui (pavyzdžiui, ausinės, kitos smulkios aprangos detalės yra akinamai baltos spalvos; naudojamos slavų spalvinei skalei būdingos šaltos melsvos, žalsvos spalvos).

Metafizinė atskirtis ir sceninės plokštumos

Prasidėjusi dar vienos nežemiškos būtybės pasirodymu, užsimezga spektakliui itin svarbi Gustavo-Konrado linija. Antrasis spektaklio fragmentas perkelia į sudėtingesnį regimojo ir neregimojo pasaulių, žmogaus išorinės ir vidinės dvasinės egzistencijos lygmenį.

Kadangi „Vėlinės“ labiau yra poema negu drama, nors veikėjai ir sako monologus, esama dialogų, nėra esminio dramai dalyko – veikėjų bendravimo ir ryšio skatinamo konflikto. Romantinio patoso persmelktuose Gustavo monologuose išliejama atstumtos meilės kančia, kuriai perteikti A. Mickevičiaus literatūrinės priemonės yra labai toli nuo šiuolaikinio teatro. Spektakliui, vizualinei jo plotmei režisierė pasirinko ribos, atribojančios plokštumos, veidrodžio detales. Būtent jos perteikia Gustavo akimis matomą jo išsiskyrimo su Marile dramą. Aktoriai juda scenoje skirtingose plokštumose, Marilė nuolat kaip apsauginį skydą tarp savęs ir Gustavo įterpia tik į jį patį atsukamą veidrodį. Ji bėgioja nepagaunama anapus apskrito veidrodžio, kuris nuleistas į sceną kaip milžiniškas laikrodžio svambalas ir juda jo amplitude, Gustavo „pantomimai“ skirta erdvė yra šiapus.

Prisimenant ritualus, kuriais dvasios yra išsikviečiamos, – yra apibrėžtas atstumas, kuriuo jos gali būti prisileidžiamos. Būtinas atsargumas – tenka elgtis taip, kad mirusiųjų pasaulis tau ar kitam nepadarytų nieko, kas pakenktų. Teatrinės išraiškos priemonėmis labai įtaigiai brėžiama skiriamoji žmonių ir anapusinio pasaulio riba. Ją žymi lengvos vertikalios plokštumos – langas, veidrodžiai.

Tokią sceninę elgseną ir simboliką diktuoja ir M. Jacovskio scenografija: dominuojantys objektai yra pilkšvais potėpiais pertapytos garsiosios slavų ikonos (dailininkas patikslino, kad tam buvo panaudotos šiuolaikinės technologijos), kurios eksponuojamos keliomis eilėmis. Trys jų eilės yra pakeltos į pačią palubę (jos apšviečiamos, keičiant spalvinę gamą), o už scenos gilumoje ant grindų sustatytų stačiakampių galima „slėptis“, iš už jų kas nors išnyra. Toks ikonų – sakralių objektų – pakylėtumas stilistiškai nesikerta su scenos „žemuoju planu“, kur mirga marga N. Gultiajevos kurti kostiumai ir buities reikmenys.

Spektakliui baigiantis, ant scenos krašto padedamos ir lieka gulėti knygos gelsvais kukliais viršeliais – A. Mickevičiaus „Vėlinės“ baltarusių kalba. Tai subtili užuomina, kad A. Mickevičiaus „Vėlines“ reikia iš naujo imti į rankas ir skaityti.

– RIMA POCIŪTĖ –

Vakaras apleistoje šventykloje

Mačiau, kaip vienas žmogus trenkė kitam per veidą. Paprastai tokiais atvejais sakoma – „duoti į snukį“. Tokiu būdu turbūt norima paniekinti paties veido sampratą ir iš dalies pateisinti savo veiksmus. Duoti į snukį – tai tas pats, kas ir koja paspirti mėšlinas vežėčias. Trenkti per veidą – lyg sumindžioti plukę. Veide esama kažko sakralaus, o snukio reikšmė vulgaresnė.

Situacija buvo banali – miesto centras, darbo valandų pabaiga. Pikas, kai pajutę laisvę žmonės lekia į namus arba neartikuliuotai zuja pirmyn atgal. Prie pusiau valkatiškos išvaizdos jaunuolio prilėkė kitas – vyresnis, labiau nusivalkiojęs ir galva aukštesnis. Lėkdamas žiebė į kairį skruostą, tiesiai į žandikaulio sritį.

– Pokšt! – pasigirdo skambus garsas.

– Duok, duok! Duok dar! *Davaj*! – skausmingai ir desperatiškai surėkė auka, bet dešiniojo žando neatkišo.

Pasitraukė toliau, į prospekto vidurį, užantyje spausdamas „rašalo“ butelį.

Netrukus jie pakeitė dislokacijos vietą, pasirinko santykių aiškinimuisi ramesnę užuovėją – skverelį tarp pašto ir Rašytojų klubo. Šaltomis, vėjuotomis dienomis ten niekas nestoviniuoja. O praeiviai ir taip nesureagavo. Pirma, viskas vyko žaibiškų akimirkų greičiu, antra, tiek auka, tiek agresorius nebuvo tokie, dėl kurių verta kreipti dėmesį. Mažų mažiausia tai nieko nebūtų pakeitę, *maximum* – buvo galima gauti ir patiems. Policija kažin ar būtų sureagavusi. Jeigu pagalbos skambutis ar šauksmas būtų pasiekęs adresatą, po geros valandos atvažiavę pareigūnai turbūt būtų išvydę jau šiltus ir taikos gėrimo lašus baigiančiu įsivarvinti sunkaus gyvenimo priverstus susitaikyti paliaubininkus.

Einant praleisti vakaro, o gal ir nakties, apleistoje šventykloje, reikia pasiimti ką nors veikti ir būtinai – pavalgyti. Negi melsiesi apleistoje šventovėje? Melstis galima, bet tai 1) sunkus darbas, 2) apleistose šventyklose ir liturgija turėtų būti kitokia. O argi kursi naują liturgiją? Galima, bet tai 1) būtų sektantiška, 2) šizofreniška (kaip ir bet kurios liguistos savimylos bei susidievinimo apraiškos). Produktų sąrašas paprastas ir neįpareigojantis – meduoliai, sausainiai, konservų dėžutė ar kažkas panašaus. Jau dešimt metų esu įpratęs alkį numalšinti saldumynais ir cukrumi. Kur kas sudėtingiau pasirinkti, ką veikti. Malda, kaip jau sakyta, atmestas reikalas. Knyga – taip pat keblu. Kur bekeliaučiau, kur beišvykčiau, visuomet susiduriu su reikiamos knygos išsirinkimo minkle. Romanų (be Balzaco, Tolstojaus ir Turgenevo) nebeskaitau. Po ranka jų nebepasitaiko. Poeziją „valgau“ priešokiais – kaip to reikalauja emocinė būsena. Ką iš poetų skaityčiau šiuo momentu? Galbūt Žukausko „Senmotę“. Suprantu, kad skamba egzaltuotai. O dar ta knyga – celofanuotais ir pelių apgraužtais viršeliais (kadaise knygų lentynoje, tiksliau – už jos, buvo apsigyvenusi skaityti mėgstanti pelė ar jų šeimyna, nuostabiu būdu virškinusi tik 7–8 dešimtmečių lietuvių poeziją), su iki šiol neaišku įdomiomis ar ne iliustracijomis. Žukauską paminėjau tarp kitko. Lygiai taip pat griebčiau dar ką nors iš poetų. Kad ir Puškiną (originalo kalba) arba tiktų Heaney (originalas su šalia skelbiamu vertimu). Nors visada poezijos skaitymas siejasi su asmeniniu pretenzingumu. Et, paprastai imu kokią nuobodžią knygą, remdamasis ta logika, kad priverstinėmis sąlygomis ją norom nenorom teks suvartoti. Pamenu, kaip keliaudamas į šiaurinę Rusiją beveik gokčiodamas kišau į save Engelsą. Volchovo apylinkių pelkės, neperžengiami liūnai, baltakamieniai berželiai ir vienur kitur sušmėžuojančios lūšnelės bei netgi apgriuvusi cerkvutė monotoniškai slinko pro šalį, o aš studijavau privatinės nuosavybės susidarymo prielaidas ir kilmę. Tik irokėziški ekskursai pažadindavo iš slogaus knyginio nuobodulio. O dar tas rusų muitininkas (grįžtant atgal, prie Estijos sienos), pareiškęs, kad 1978 metų brošiūra yra antikvarinis kūrinys! Šiaip ne taip išsisukau, kaip ir bendrakeleivė, kurios nešvarias, panaudotas ir į plastikinį maišelį sudėtas apatines kelnaites pareigūnas apžiūrėjo su ypatingu pasišlykštėjimu. Irgi estetas atsidaro – *mat' pere mat'*!

Į apleistą šventyklą būtina nueiti nei per anksti, nei (gink Dieve!) per vėlai. Tad jeigu būna laiko ir jį būtina kokiu nors būdu užmarinuoti, suku ratus labirintiškomis gatvelėmis. Štai pati mėgstamiausia – įsispraudusi, net įsibrukusi tarp dviejų gimnazijų. Čia ir slypi jos patrauklumas – moksleivių atostogų metu, po pamokų, savaitgaliais ji beveik visada būna tuščia. Koks nors prašalaitis čia regisi kaip svetimkūnis. Nužvelgiu tokius kone piktai ir net nusispjaunu:

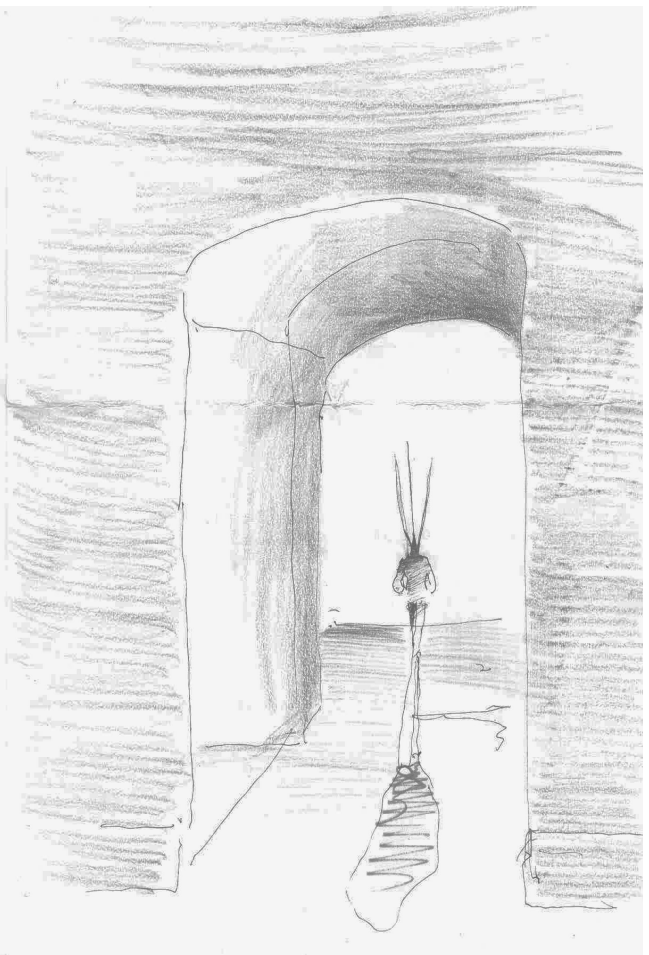

Vidas Poškus. Tarpuvartės figūra. 2013

– Valkiojasi čia visokie! Trukdo kontempliuoti ir siurbti į save senovę.

O gatvelė tuščia lyg koks psichodelinis koridorius. Žingsniai kaukši, garsas aidu atsimuša nuo sienų ir nuskrieja aukštyn į dangų.

Čia pat ir palimpsestinė siena. Dalis jos sumūryta iš penkiolikto ar šešiolikto amžiaus plytų – braukai jų paviršiuose (plytos kažkodėl nugaromis įmūrytos į sieną) lyg kriminalistų įrašai liudija plytininkų pirštų storumą. Dalis plytų ištrupėjusios marmuriniais raštais. O šalia įrašas: „Lytiniai santykiai.“ Ką juo norėta pasakyti? Teigti? Paklausti? Išrėkti? Neaišku.

Toliau – apleista bažnyčia. Vienas jaunas italų architektas, atvažiavęs studijuoti ir likęs gyventi, pasakė, kad tai pats gražiausias pastatas šiame mieste. Neprieštarausiu. Mažoji Dresdeno Hofkirchės kopija. Vienas gulbiškas bokštas, vainikuotas laužytų formų stogeliu. Bokšto ypatingumą pastebėjau kažkurį pavasarį; jau buvo šilta, melsvame, pieniškame danguje auksu švytėjo jis – tas bokštas. Regėjosi lyg koks paukštis (gal povas?), išdidžiai besižvalgantis tarp vištų, kalakutų ir kitų sparnuočių.

Šioje bažnyčioje buvau prieš dešimt metų su mergina, kurią mylėjau. O gal tik draugavau. Manau, kad ji pati geriau tai žinojo ir pasakytų teisingiau. Prisimenu, kaip sėdėjome vienoje kavinėje, buvau įsikniaubęs į jos kelius, nes buvau apimtas keistai švelnių jausmų. Jinai kalbėjo, aiškino, dėstė. Linksėjau galvą, viskam pritardamas. Tada išėjome lauk – į šaltą lapkričio gatvę su tamsiu dangumi virš galvų, drėgmės kvapais aplinkui ir šalčiu, einančiu iš po žemių. Pro baltas, aliejiniais dažais storai nuteptas, iš plokščių sukaltas duris šone (turbūt buvusioje zakristijoje) įlindome į vidų. Apgraibomis slinkome bažnyčios požemiais ar pirmu aukštu. Mergina turėjo filmavimo kamerą – ją įjungė kaip šviestuvą. Bažnyčios navą skaidė gelžbetoninės perdangos, dalijančios visą jos erdvę į aukštus. Kūnas, supjaustytas armuotų blokų. Radome laiptelius, jais kopėme viršun. O štai ir viršutinis aukštas. Skliautai tiesiai virš galvų, rankomis lietėme jų gomurį. Pagalvojau, kad jeigu ne tie blokai, tai niekuomet nebūtume jų palietę. Būtume žvelgę į skliautus iš paprasto mirtingojo žiūros taško. O dabar – pačiame viršuje, tegul ir pasiektame dėl transformuotos architektūros.

Kitą kartą į tą pačią bažnyčią pabandžiau patekti su draugu. Paskatintas praeitos sėkmės, pasiūliau brautis per patį vidurdienį. Deja, durys į apleistą šventovę buvo uždarytos. Mums bandant jas atplėšti, iš už nugarų išlindo sargas ir bardamasis nuginė šalin. Tuo metu kaip tik buvo kilęs skandalas dėl šios bažnyčios – sklido pagrįsti ar nepagrįsti gandai, kad statinį privatizavo tuometinio ministro pirmininko uošvė. Vaizduotė piešė mišių privatizuotoje bažnyčioje vaizdus: uošvė – lyg vyriausioji žynė, jos dukra – tartum nekaltybę kuo seniausiai praradusi vestalė ir žvakę laikantis ministras pirmininkas apeigų metu. Statistinių maldininkų vaidmenį atlieka apsaugos vyrukai.

Et, keistas vyrukas tas Andrius. Turiu omenyje draugą, su kuriuo nesėkmingai bandėme apsilankyti privatizuotoje bažnyčioje. Jo keistumą įkūnijo aistra kalnams. Kartais pagalvoju, kad būtent aš jį ir užkrėčiau ta pražūtinga (galima sakyti net taip) aukštumų pasija. Kažkada, patį vidurziemį, suviliojau jį apžiūrėti Rokantiškių (arba metraštinių Alšėnų) piliakalnio. Informacinis stendas skelbė: „Rokantiškių piliavietė“, ir aš iki šiol suku galvą, kuo skiriasi piliakalnis nuo piliavietės, ypač turint omenyje tai, kad tos pilies vieta irgi yra ant kalno. Nesvarbu – piliakalnį ar piliavietę buvau aptikęs jau anksčiau. Pamenu, kaip ėjau rudeniniu plento pakraščiu, šalia lėkė automobiliai, taškydamiesi purvu ir balų vandeniu. Ant kalno radau keletą plytų su pirštų braukais viršutinėje dalyje. Vėliau, kai parodžiau tai (vieną plytgalį) savo bičiuliams, vienas jų juokingai ir įtikinamai suvaidino rezidencijos statybas apžiūrinėjantį ir netyčia į šlapią, tik suformuotą ir dar neišdžiūvusią bei neišdegtą plytą įsiremiantį didžiūną. „Uf!“ – sušukęs šis ir nepatenkintas purtęs molėtas rankas. O istorijai, tiksliau – vienam plytgalius renkančiam individui, liko daiktiniai įrodymai. Taigi, nuo kalno žvelgėme į Vilnios slėnį, į pirmyn atgal retkarčiais prašliaužiančius traukinius. O paskui sugalvojome ant viršūnėje valkatų palikto čiužinio nuvažiuoti žemyn (primenu, kad buvo snieguotas vidurziemis). Šlapimu dvokiantis „matracas“ nenorėjo čiuožti, teko rankomis, kojomis lyg antikiniams galerų yrėjams gerokai pasistumti žemyn. Pagalvoju, kad tada Andrius ir susižavėjo kalnais. Paskui jis pradėjo keliauti po Aukštaitiją ir Žemaitiją, ieškodamas gimtųjų aukštumų ir žemumų (nes tą, kurį traukia aukštumos, automatiškai vilioja ir jų antipodai). Vėliau jį mačiau klajojantį nerijos kopomis, kvėpuojantį jodo prisodrintu oru. O dabartiniu metu Andrius lipa į Kaukazo, Alpių, Tatrų ir Tian Šanio aukštikalnes. Andriaus aistra kalnams paveikė taip stipriai jo žemiškąsias, žmogiškąsias savybes, kad kai prieš kelias dienas jį mačiau, net aiktelėjau išvydęs, jog mano bičiulis virto kuo tikriausiu tritonu. Ne mitologine būtybe, egzistuojančia tik mūsų liguistoje kolektyvinėje pasąmonėje, o salamandrinių šeimos atstovu – paprastuoju tritonu. Tuo pačiu. Jo nugaroje puikavosi skiauterėta uodega vingiuotu kraštu, o pilvas buvo oranžinis, su juodais taškais. Štai koks yra kalnų poveikis!

Kita vertus, Andriaus potraukį kalnams, viršūnėms ir aukštikalnėms galėtų iliustruoti kad ir toks mūsų bendravimo epizodas. Nutarėme plaukti Merkiu pripučiama valtimi – nuo Pirmosios Varėnos (pretenzingas regisi bandymas ją pavadinti „senąja“) iki Merkinės. Valtį aš turėjau, pasiskolinau iš tėvo. Buvo pats liepos gražumas. Susitarėme susitikti „prie bokšto“. Kokio – nesitikslinome. Tačiau man buvo aišku, kad kalbamės apie Žemutinės pilies bokštą – katedros varpinę. O Andriui buvo akivaizdu, kad omenyje turimas Aukštutinės pilies bokštas – Gedimino. Laukiau, taip ir nesulaukiau. Tais laikais bent jau aš mobiliojo telefono neturėjau. Sėdau į vieną vienintelį autobusiuką – geltoną, sutrešusį – ir pasileidau į Varėną. Ten prisipūčiau valtį ir išplaukiau vienas pats. Be Andriaus. O jis, pasirodo, kaip tikras bičiulis, bandė mane pavyti. Miesto pakraštyje stabdė automobilius. Nusigavo iki pačios Perlojos. Laukė ant kabančio tilto manęs praplaukiančio. Deja, mūsų laukai ir trajektorijos prasilenkė... Iš to žygio pamenu kelis epizodus. Prie tos pačios Perlojos lenkiau plaustą, kupiną linksmų gėrovų. Šie siūlė prisišvartuoti, valtį prikabinti „ant buksyro“ ir mėgautis tauriųjų gėrimų siūlomais malonumais. O prie Merkinės, kažkur prie Mardasavo, smėlėto skardžio paunksnėje braidžiojau nuogas iki kelių (it koks niekam tikęs Apolonas) ir rankiojau krištoliniame vandenyje mirgančias fosilijas (belemnitus), vadinamuosius velnio pirštus. Aplink šaltomis spalvomis mirguliavo tulžiai, į neįdegusį mano kūnelį smagiai kabinosi varmai.

– VIDAS POŠKUS –

Augalota ranka

ŠIAURĖS KATINAI

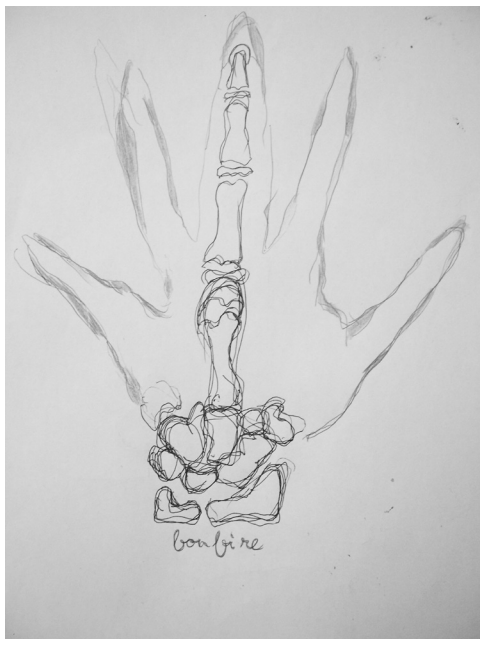

Dariaus Misiūno piešinys

Tas antradienis niekuo neišsiskyrė iš kitų kovo dienų, pavasaris ir toliau vėlavo, o žmonės, tartum sutarę, vienas po kito varstė prekybos centrų duris. Pirkėjų žvilgsniai šuoliavo vitrinų lentynomis, o pardavėjos sutartinai skaičiavo ir pasąmonėje vertino jų pasirinkimus. Štai, pavyzdžiui, pardavėja Žaneta puikiai žinojo, kokį alų mėgsta jos buvęs bendraklasis Tomas, kokias pėdkelnes nešioja kaimynė, biologijos mokytoja Marytė (auklėtinių pravardžiuojama Mišku), ir netgi – ką dažniausiai perka įtartinasis kaimynas Viktoras, kurio bute naktimis girdisi keisti, labai keisti garsai. Kiekvieną antradienį jis perka baterijas radijui.

Buvo maždaug popietė – tikslų laiką paliudytų nebent skaičiai čekiuose, – kai į vieną prekybos centrų įsliūkino Marius. Kadangi iki renginio dar turėjo laisvą valandą, pasirinko puikų laisvalaikio praleidimo būdą – apžiūrėti vyno butelių etiketes, nelyginant parodą. Marius nebuvo iš tų, kurie geria dėl to, kad nežino, kodėl geria. Jis pirkdavo vyną ateičiai, tikėdamas, kad kada nors į jo butą ateis moteris, suteiksianti vynui (o ir vyrui) daugiau brandumo. Jo spintelėje, kurią tik jis vienas dėl lakios fantazijos drįso vadinti baru, stovėjo ir moters laukė dvidešimt septyni pusiau saldaus baltojo ir pora sauso raudonojo vyno butelių...

Visų pirma jaunuolis apžiūrėjo prekes, kurioms buvo taikomos akcijos, kas dera taupančiam ir galvą ant pečių turinčiam žmogui. Akcijų tądien, kad ir kaip būtų keista, nebuvo, todėl ir galva ant pečių pasirodė nereikalinga.

Neradęs pigaus ir galbūt gardaus vyno, Marius nepamiršo ir kitų lentynų – mažame, apšiurusiame lapelyje, kurį jis ką tik išsitraukė iš džinsų kišenės, buvo užrašyta: *Smetonos, rūgštaus pieno, popieriaus ubornai, smagurio.* Tokiu būdu močiutė priminė jam, ko gink Dieve negalima parduotuvėje užmiršti. Tik viena nedidelė problema – anūkas nežinojo, ką reiškia „smetona“, ir, paklausęs pro šalį einančios damos „Kas yra smetona?“, netrukus, ar galite įsivaizduoti, puolė ieškoti tarpukario Lietuvos prezidento kainos. Prezidento vitrinoje nebuvo.

Pagaliau viską susikrovė ir nupėdino prie kasos. Pardavėja Žaneta godžiai stumdė prekes į dešinę ir galvojo apie savo kaimyną Viktorą. Marius nieko nežinojo nei apie jį, nei apie pardavėją – jie abu jaunuoliui rūpėjo kur kas mažiau nei vargais negalais iššifruota grietinė.

Mintimis Marius jau paliko prekybos centrą ir klausėsi vieno iš renginio dalyvių – Julijono Rubininsko – minčių apie studijas užsienio universitetuose. Staiga stora, augalota ranka stvėrė jį už skverno ir ėmė tempti laiptais žemyn. Marius dar bandė kažką pasakyti rankai, bet ji panaudojo fizinę prievartą ir sugrąžino mintis į prekybos centro ūžesį.

Akimirką nesuvokęs, kas ir kodėl vyksta, jaunuolis atsidūrė nedidelėje, maždaug dviejų kvadratų pločio patalpoje, kurioje, be kelių kompiuterio ekranų, daugiau nieko nebuvo. Marius jautėsi, tarytum sėdėtų tualete, kuriame nėra nei klozeto, nei kriauklės.

– Tai ką, pirkai popierių, m? – augalota ranka įrodė turinti balsą.

– Pirkau, – Marius netuščiažodžiavo.

– Kurioje kasoje, m?

– Nežinau skaičiaus, galiu parodyti, va ta, matot?

– Kur čekis, ką? – augalota ranka vaidino detektyvą.

– Pirkau kortele, kam tas čekis, – įtariamasis bandė racionaliai pasiteisinti.

– Viskas aišku. Duok tą butelį ir viską išspręsime greitai.

– Nesupratau... Kokį butelį?

Marius iš tikrųjų nesuprato, kokį butelį turi omeny augalota ranka. Jis net mokykloje, kai klasės draugai drąsiai vogdavo kramtomąją gumą „Donald“ arba „Turbo“, negalvodavo apie tokią „galimybę“. Imti tai, kas nepriklauso tau, Mariui atrodė svetima.

– Atidaryk tašę, – įsakmiu tonu į ausį skverbėsi augalota ranka.

Krepšyje buvo šratinukas, sąsiuvinis ir kelios knygos. Vieną jų, rodos, poezijos, augalota ranka pasibjaurėdama vartė.

– Kur paslėpei butelį, aaa?! Daugiau nekartosiu!

Marius panoro atnešti visus dvidešimt septynis pusiau saldaus vyno butelius ir sukišti klausiančiajam į... patys žinot.

– Aš niekur nieko neslėpiau ir, pone, jūs tikrai nepagarbiai ką tik mane, niekuo dėtą, atitempėte į šią keistą patalpą, kurioje gyvenate.

Augalota ranka norėjo atsakyti, kad negyvena šioje patalpoje, kad turi žmoną, du sūnus ir butą Žirmūnuose, tačiau išdidumas ir darbo kodeksas neleido pasakoti tokių ar panašių dalykų. Jis dar kartą atsuko atgal kamerų nufilmuotą vaizdą ir žiūrėjo į įtariamojo judesius, stebėjo, kaip pastarasis vaikštinėja prie vyno skyriaus, bandė rasti momentą, kurį manė esant tikrų tikriausiu faktu. Netrukus paaiškėjo, kad taip manydamas gėdingai klydo.

– Atsiprašau jūsų, – augalota ranka nulenkė galvą.

Marius iš „vagies“ ką tik tapo „jūs“, todėl net nusišypsojo, o kartu ir atsipūtė, mat jau buvo beveik susitaikęs su mintimi, kad galbūt jis, visai to nenorėdamas, kažkokiu mistiniu ir nesuprantamu būdu pavogė tą prakeiktą įstabųjį butelį.

Žinoma, jis galėjo dar iškviesti vyresniąją, atsakingąją darbuotoją; jis nesunkiai galėjo paduoti augalotą ranką į teismą ir bylinėtis dėl moralinės žalos, tačiau jaunuolis nujautė, kad augalota ranka turi šeimą, su kuria ne darbo metu elgiasi pagarbiai.

– SAULIUS VASILIAUSKAS –

Puiki diena

Sumaniusi pasideginti vienumoje, biologijos studentė užlipo ant stogo, bet ten kaminkrėtys su padėjėju žaidė kortomis.

– Kaip jums ne gėda vidury dienos žaisti kortomis, – tarė studentė.

Kaminkrėtys atsakė, kad šiandien nuostabi diena, ir suodina ranka parodė į saulę, o padėjėjas pritariamai linktelėjo.

– Va būtent, būtent – diena puiki, o jūs laiką veltui švaistote!

Tuo metu ant stogo užlipo Arvydas ir pasakė, kad žmona liepė eiti pažiūrėti, „kas ten darosi viršuje“.

– Kortom žaisti sugalvojo, – pyko studentė.

– Jinai jau atėjo nepatenkinta, – pasakė kaminkrėtys, o padėjėjas tyliai pritarė.

– Aišku, – nieko nesupratęs pasakė Arvydas. – Graži diena šiandien.

– Tikrai, – pritarė kaminkrėtys.

– Va būtent.

Grįžęs namo, Arvydas pasakė žmonai, kad kaminkrėtys su padėjėju ant stogo žaidžia kortomis ir kalbasi apie orą su nepatenkinta biologijos studente iš penkto buto.

– Ak šit kaip, – susimąstė žmona. – Tik pas mus nieko naujo, visos dienos vienodos, o juk tiek nedaug reikia – galėtume nueiti į kiną ar tiesiog pasivaikščioti parke. Tokia graži diena šiandien. Labai norėčiau, kad mes būtume laimingi.

– Tada reikia persirengti, – pasakė Arvydas ir juodu sėdo valgyti blynų su grietine.

Netrukus dangus apniuko, aistros nurimo ir mieste įsivyravo ramybė.

Viešojoje bibliotekoje susimušė bibliotekininkės

Kaimo bibliotekoje rimtai susiginčijo dvi bibliotekininkės. Viena buvo su stažu, o kita be. Ta, kuri be patirties, trenkė D. Charmso raštais kitai per kuodą. Kuodas nusirito po lentyna, kur buvo sudėtos pasakos. Bibliotekininkė su stažu nuvirto po stalu ir nesikėlė, nes nebeturėjo savo kuodo ant galvos, o neturėdama kuodo negalėjo nieko daryti viešoje vietoje. Taip ir gulėjo nejudėdama – galva po stalu, o plaukai po lentyna. Tada viskas ir prasidėjo. Vedėja pagalvojo, kad jai pasidarė bloga, todėl iškvietė greitąją pagalbą ir paskambino seniūnui. Seniūnas išsigando ir jam pasidarė bloga. Žmona metė į šoną skalbinius, skubiai iškvietė greitąją pagalbą ir pasakė seniūno seseriai. Sesuo labai susijaudino ir jai pasidarė bloga. Išsigandęs sūnus iškvietė greitąją pagalbą. Kaimynė baisiai sunerimo dėl tokios gausybės kaukiančių sirenų, staiga jai pasidarė bloga ir ji nedelsiant iškvietė greitąją pagalbą, bet jai liepė kentėti, nes – šiais laikais visiems bloga. Galiu drąsiai pasakyti: jeigu bibliotekoje nebūtų D. Charmso – kaime būtų visai liūdna.

– DŽIUGAS JUODKAZIS –

Redaktorius: Žydrūnas Drungilas *(zydrunas.d@gmail.com)*.
Paveldas: Juozas Šorys.
„Šiaurės kampas“: Marius Plečkaitis.
Bendradarbiauja: Austėja Merkevičiūtė,
Donatas Paulauskas, Aistė Paulina Virbickaitė.
Kalbos redaktorė: Audrė Kubiliūtė.
Maketuotoja: Zita Remeikienė.
Dizainerė: Jūra Bardauskaitė.
Direktorė: Lina Černiauskaitė.
Finansininkė: Danuta Churtasenko.
Redakcijos adresas: Mėsinių g. 4, 01133 Vilnius.
Telefonas: 261 37 70.

Elektroninis paštas: *satenai@takas.lt.*
www.satenai.lt; www.culture.lt/satenai.
Spausdino UAB Ukmergės spaustuvė.
Vasario 16-osios g. 31, 20131 Ukmergė.
VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“ sąskaita banke:
LT36 7300 0100 0000 7071;
AB bankas „Swedbank“ (kodas 73000).
Savaitraštis išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.
Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“. ISSN 1392-7760.
3 spaudos lankai. Indeksas 0109. Tiražas 1491 egz.
Redakcijos ir autorių nuomonės nebūtinai sutampa.

„Šiaurės Atėnus“ remia:
Kultūros rėmimo fondas;
Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas
2013 m. suteikė 100 000 Lt paramą projektui
„Šiaurės Atėnai“: atsinaujinančios kultūros formos“
(p. 1–4, 9–12).